

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului **ASTRA Data Mining. Muzeul Digital al Romanului Românesc din Secolul al XIX-lea**, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național (AFCN).

Sugestie de citare a arhivei:
Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, David Morariu, Teodora Susarenco, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: secolul al XIX-lea*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2019.
http://revistatransilvania.ro/mdrr

This novel was digitized for the project **ASTRA Data Mining. Muzeul Digital al Romanului Românesc din Secolul al XIX-lea**, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration (AFCN).

Citation suggestion:
Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, David Morariu, Teodora Susarenco, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: The 19th Century*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2019.
http://revistatransilvania.ro/mdrr

MUZEUL ASTRA
COMPLEXUL NAȚIONAL MUZEAL ASTRA

CONSILIUL JUDEȚEAN SIBIU

PROIECT CO-FINANȚAT DE:
Administrația Fondului Cultural Național

ULBS
Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu

263 BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

TRAIAN DEMETRESCU

IUBITA

UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA"
— SIBIU —
INVENTARIAT 1998

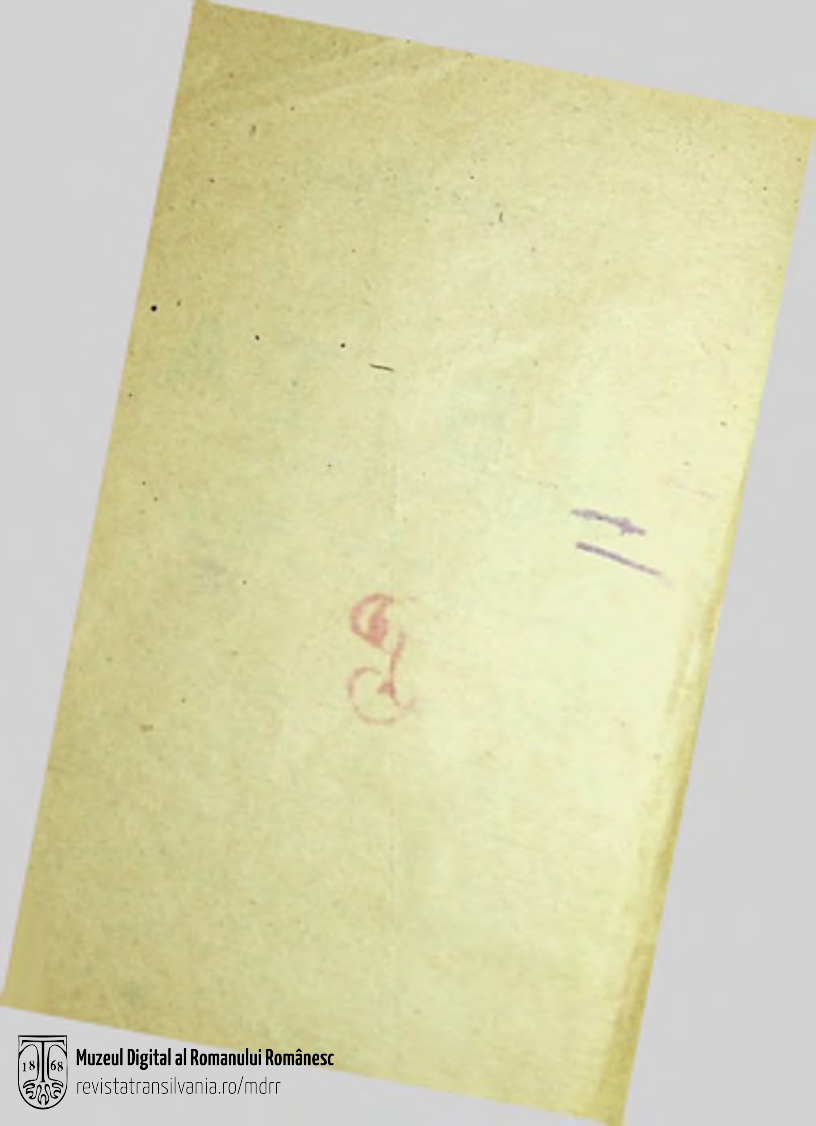
Cu biografia autorului

19 FEB 1986

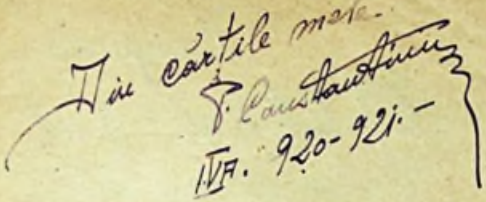
BUCUREȘTI

Editura «Librăriei Universale Leon Alcalay»
ALCALAY & Co.
No. 37, Calea Victoriei No. 37

Bibl. Instit. de Ist. Supe...
L 7549 78.
Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr



Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr



De acelaș autor au apărut în

„BIBLIOTECA PENTRU TOȚI"

~~No. 263~~	Iubită	30
» 200—201	Cum Iubim	60
» ~~665~~	Intim	30
» ~~664~~	Sensitive	30
~~305~~	Aquarele	30
779—780	Priveliște din viață	60

Aceste romane și schițe, de o gingășie cu adevărat sensitivă, sunt datorite unui scriitor pe care moartea l'a secerat înainte de vreme din mijlocul lirei pe care a cunoscut-o și a iubit-o.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Frângurele.—

Artistul nu-i decât
Eclipsă limpede, [prilejuri,
O veșnicie-și frâne dorul,
Sau își încheagă-a ei visare.—

* * *

Din mii de gânduri turburate
Un vis curat mi se închegă,
Precum din spuma sfărâmată
Își trage Venera întreagă.—

* * *

P. C. IVA. Mai 98.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr



TRAIAN DEMETRESCU

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

C. I. M. R.
FIMEN CONSTANTINESCU

PREFAȚA

Traian Demetrescu s'a născut în orașul Craiova, la 5 Decembrie 1866, și a murit în floarea vârstei în acelaș oraș, la 17 Aprilie 1896.

Clasele primare și patru clase gimnaziale le făcù în orașul său natal. La etatea de cincisprezece ani e nevoit să părăsească liceul, fiind cu desăvârșire lipsit de mijloace, și intră amploiat comercial la magazinul unui negustor, cu care se rudeà puțin dar unde nu stă mult fiindcă pleacă să-și găsească norocul în București. Aici găsește loc la redacția «Revistei literare», la care stă câtva timp ca corector și colaborator.

De aci 'nainte îl găsim când la București, când la Craiova, veșnic în căutarea unui traiu mai bun.

In acest timp colaborează la diferite reviste și ziare: „Revista Nouă", „Economistul"., „Adevărul", etc. Pe când eră în Craiova scoase singur o revistă literară și științifică intitulată „Revista Olteană", care nu durează decât un an.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Demetrescu erà un autodidact. Citise foarte mult, erà bun cunoscător al literaturii franceze moderne.

La etatea de 18 ani scrie primele poezii. La 1888 scoate primul său volum de poezii «Amurg», care n'are un succes aşà de mare, ceea ce nu descurajează deloc pe tânărul poet, şi în 1890 scoate un al doilea volum de poezii «Cartea unei inimi», care volum cuprinde tot poeziile din «Amurg», plus câteva noi. In acelaş an scrie poemul «Săracii», pe care îl dedică elevilor săraci din Craiova; scoate apoi volumul de studii literare întitulat «Profile literare» (1891). După un an îşi desvălue o parte din viaţa sa în «Intim», de asemenea scoate drăgălaşul volum de poezii «Sensitive», de sigur cele mai bune, apoi, în 1895, romanul «Iubita» şi volumul de nuvele «Privelişti din viaţă». N'a avut parte să-şi vadă toate operile tipărite: moartea crudă l'a răpit înnainte de apariţia volumului de poezii «Aquarele» şi a faimosului roman «Cum iubim», care e poate cea mai frumoasă producţiune a poetului oltean, dintre lucrările în proză.

Traian Demetrescu e, fără îndoială, unul dintre cei mai de seamă poeţi ai generaţiei tinere. Lucrările sale scrise într'un stil deosebit, dovedesc un adânc talent descriptiv.

Poeziile sale se deosibesc printr'o limbă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

curată, prin cugetări alese și printr'un sentiment fin și particular.

In proza sa ni se arată ca o natură care iubește a se cercetà pe sine însuși. El iubește singurătatea, în care poți gândì, pierdut în visări ceasuri întregi, fără ca cineva să te supere. Descrie tablourile care-l preocupau, cu vioiciunea caracteristică a pictorului, ce absoarbe cu ochii culorile dătătoare de viață.

Ca vederi politice, a fost un însemnat adept al teoriilor socialiste. Inimă de adevărat poet, și însuși proletar, el își sacrifică viața și gândirea cauzei proletare.

Ca și Eminescu, și ca alții mulți dintre poeții noștri, Traian Demetrescu a trăit sărac și a murit sărac.

I. Săndulescu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

IUBITA

I.

Aproape în fiecare zi, spre seară, locuitorii din strada Plopilor, erau obișnuiți să vadă pe Emil Corbescu, un tânăr de douăzeci ani, pornind de acasă cu aceași pași mărunți și liniștiți, depărtându-se spre centrul orașului, pentru a se reîntoarce noaptea târziu.

Printre numeroasele familii de negustori și funcționari, cari populau această uliță mărginașă, ivirea unei figuri noua produse uimirea și curiozitatea nestăpânită, caracteristică oamenilor simpli și naivi.

Tânarul acesta, reîntors de un an din București, unde își urmă studiile universitare, păreă un străin, deosebit de firea lor mărginită și de chipul lor de a trăi.

Nu vorbeă și nu salută pe nimeni, sta retras și singuratic, deși mulți dintre dânșii îi cunoșteau părinții și își aduceau aminte de el, când erà copil.

Emil își redusese felul său de viețuire la o singurătate desăvârșită.

O slăbiciune nervoasă, o istovire adâncă a puterii de a voi, îi făcuse nesuferit zgomotul și mișcarea din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Capitală, silindu-l să se întoarcă în orășelul său natal, pentru a petrece o vară întreagă, în casele părintești aproape de arbori.

Apoi, îi rămâneà ultima sforțare, examenul de licență, și viitorul apăreà înveselitor, ca o dimineață senină pentru călătorul drumurilor lungi.

Casele părintești erau vechi, cu un singur etaj, acoperite cu șindrila, sub ale căror streșini rândunicile găseau, în fiecare vară, cuiburile lor nedărâmate; văruite peste tot cu alb, ele par'că exprimau viața simplă a generațiilor din alte vremuri, care o locuiseră, necunoscute și pașnice.

In jurul lor, nucii, plopii și salcâmii creșteau în toată voia. Gardul se mai țineà încă drept, dar din când în când, câte un stâlp se încovoià la bătaia vântului, ca spinarea unui bătrân.

Camera lui Emil căpătase o înfățișare mai îngrijită. Pe când în celelalte nu întâlneai decât un pat, o masă, câteva scaune, icoana și oglinda, aici se mai adăogase biblioteca, patru-cinci tablouri un birou de scris și o sofa îmbrăcată în albastru, culoarea, care par'că îndulceà lumina ce pătrundeà înăuntru.

Fereastra se deschideà spre stradă, lăsând privirea liberă să se împrăștie pe un orizont larg.

Locuitorii de prin prejur erau mai toți negustori sau slujbași, împovărați de copii, de nevoi și de afaceri.

O singură zidire de un aspect nou, se ridică în mijlocul locuințelor vechi și umilite din strada aceia. Erau casele de curând zidite, ale d-lui Vasile Cerbureanu, cel mai bogat proprietar din tot județul.

Ornamentația exterioară a caselor, ingerii de ipsos ținând pe umeri vase pline cu flori, balconul de fier dela al doilea etaj, transparentele elegante dela ferestre, curtea întinsă, acoperită cu pietriș mărunt, grădina îngrijită după estetica unui grădinar gor-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

man,—toate acestea minunaseră vecinătatea ; chiar câinele curții, un dobitoc dintr'o rasă mai nobilă, produsese efectul său asupra copiilor, cari îl priveau, naivi, printre stachietele pe fier.

Emil se întorsese din București, în urma unei scrisori trimisă tatălui său. Bătrânul îşi iubeà copilul mult, dar dragostea lui era închisă şi rece.

Când primi scrisoarea, o întoarse de câteva ori şi o privi lung cu ciudata privire a oamenilor cari au darul presimțirilor foarte desvoltat. Cineva îi spunea că în plicul acela se ascundeà o durere.

Intră în odaia lui, se aşează pe marginea patului şi chemă pe Ana, mama lui Emil. Apoi deschise scrisoarea.

Mama păstră o tăcere sfioasă, cu tristeţea nelinişteì în ochi.

Cuprinsul scrisorii vesteà că doctorii au sfătuit pe Emil să întrerupă studiul. Un junghiu cu tuse, care îl ţinuse două săptămâni în pat, îi causase o mare slăbiciune. Scuipase şi puţin sânge. Acum trebuià să se întoarcă în provincie, unde aerul e şi mai cald, şi mai curat, şi să stea liniştit până la toamnă. Îi rugà să-i pregătească odaia, şi să nu se sperie, că se va face bine.

Tatăl lui Emil, —Mihalache Corbescu,—fire cumpănită, sigură de sine şi niciodată îndoelnică, — erà unul din acei neînsemnaţi negustori ai oraşelor mici, bătuţi totdeauna de nevoi, dar niciodată învinşi. Religios fără fanatism, el erà ultimul păstrător al credinţeì, pe care cu durere o ghiceà că, în copilul său, se stinsese.

Şi tocmai credinţa aceasta, în dezacord cu scepticismul copilului său, statornicise rezerva de iubire dintre tată şi fiu.

Cu toate acestea, părintele îşi da seamă că Emil făceà parte dintr'o lume nouă, că învăţătura şi me-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

diul social prefăcuseră mult firea pe care i-o transmisese el: o presimțire tainică însă, un fel de glas tăcut al sufletului, par'că îi repetă adeseori că Emil nu făceà parte din acei copii, destinați a umple cu bucurie și cu recunoștință bătrânețele părinților lor.

Mama aveà altă fire,— în mare parte ea se recunoșteà în copilul ei. Blândă, răbdătoare, cu o simțire adeseori înfiorată de zguduituri violente, simplă, având de lume și de viață o concepție ca de un vis misterios, iubitoare și pioasă ca o sfântă, — așa erà.

O temere, o presimțire, o superstiție, o nenorocire o dau în prada unor suferinți adânci.

Toată mângâierea ei o găseà într'un plâns tăcut și ascuns.

Când bărbatul său citi «scrisoarea dela București» îngălbeni, și ridică priviri înlăcrămate către icoană.

Ce se întâmplase cu copilul ei!

Plecă printre vecini, împrăștie într'o clipă vestea rea și par'că ar fi vrut să facă cunoscut tuturor întregi durerea ei.

Erà la începutul lui Maiu.

Emil sosise din București, palid, slab și nervos.

Două-trei zile nu eși din casă. Tăcerea odăii îi așterneà peste sufiet liniștea plăcută a unui adăpost dintr'o depărtare singuratică. Acum nu'l mai supără zgomotul trăsurilor, trecătorii numeroși și grăbiți de pe strade, vuetul imens și monoton al Capitalei.

Cărțile din bibliotecă păstrau ordinea care le-o dedese el. Nici o mână străină nu deschisese aceste sfinte prietene ale minții și sufletului.

Tablourile,— reprezintând genul de pictură favorit lui Emil; apusuri de toamnă, păduri ninse,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

luntri pribege pe lacuri, sub stele, - erau neschimbate dela locul lor. Cele mai mici hârtii de pe birou nu lipseau.

Şi erà un an de când Emil nu mai revenise în oraşul său. In lipsa lui o călătoare tristă îi locuise camera :—singurătatea.

La întrebările blajine ale mamei sale despre atâtea lucruri privitoare la viaţa lui răspunse puţin nehotărît. Câteva observaţii ale tatălui său, îl supărară.

Fu lăsat în pace.

Când se hotărî să iasă în oraş încercă o impresie ciudată.

Casele mici şi liniştite, oamenii rari şi tăcuţi de pe strade, mulţimea de câini flămânzi şi fără stăpân, cafenelele pline de tembeli şi de fum, salcâmii înfloriţi, crescuţi în neregulă pe drum, şi mai ales pacea nesfârşită şi monotonă împrăştiată peste tot oraşul, îl treziră din enervarea lui complectă.

Primăvara aveà aici un parfum mai dulce, mai îmbătător. Cerul nu păreà împetecit ca în Bucureşti, ci larg, nesfârşit, şi mai curat.

Emil îşi petreceà zilele,—dimineaţa citind unele pagini, pe jumătate uitate, din poeţii, romancierii sau filosofii lui iubiţi; seara, aproape de scăpătatul soarelui, ieşeà din casă, rătăceà pe uliţele, mărginaşe ale oraşului, sau se aşezà pe o bancă, într'o grădină publică, şi se ducеà departe, departe în nemărginirile cugetărilor lui intime.

Uneori mergeà înadins să observe felul de petrecere al provincialilor. Intra în localuri, unde căutau lăutarii. Mesele erau împestriţate de bărbaţi, femei şi copii, din toate clasele sociale. In mijlocul unui amestec nedesluşit de vorbe şi râsete, nu se auzeau decât răspunsurile chelnerilor la comandele numeroase ale consumatorilor:

— Viiine !...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Indată mă rog.
— Trei halbe şi un spriţ.
— Plata!

Lăutarii săreau dela o bucată din *Norma*, îngrozitor executată, la *Sârba popilor*; apoi unul dintre dânşii luă o farfurie, peste care era un şervet îndoit în patru, şi porneà din masă în masă, să strângă cheta.

In figurile acestor oameni nu se reflectà nici o tulburare sufletească, nici o umbră de cugetare înaltă, ridicată deasupra preocupărilor existenţei zilnice; peste toţi domneà aceiaş veselie zgomotoasă şi ordinară.

Emil se dezgustà repede de aceste privelişti şi plecà aiurea prin strade adormite cari-i aminteau copilăria.

Plimbările acestea singuratice se potriveau mult stării lui sufleteşti. Orice întâlnire cu un amic, cu un necunoscut, l'ar fi turburat.

Se săturase de mulţimea prietinilor şi cunoscuţilor cu care eşti silit să schimbi în fiecare zi aceleaşi idei; trăise destul în minciuna vieţii convenţionale.

Reintrase în viaţa din năuntru, în lumea sufletului, populată numai de visurile, de amintirea, de regretele, de cugetările lui.

In această lume se trăeşte liber şi onest.

Şi cu cât se analiză, cu cât se cunoşteà mai bine, cu atât îşi da seamă, ce întristare e între om şi om, ce imensităţi desparte suflet de suflet, singurătate de singurătate.

Concepţii bizare îi treceau prin minte. Dacă fiecare ar fi avut planeta lui proprie şi nu s'ar fi cunoscut decât pe sine însuşi, universul ar fi fost plin de singurateci fericiţi. Ce întâmplare nedibace a strâns la un loc, pe o singură planetă, această mulţime de fiinţi, cari niciodată nu se vor asemănà?

In alte zile aveà alte porniri de gânduri, părăseà

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

speculaţiunile metafizice reveriile gereroase; îşi deşteptă simţul realităţii, întrevedeà viitorul, îşi hotărà drumuri netede, triumfuri sigure.

Infierbântata chestie a socialismului,—problema pâinei, îl preocupà mai mult. Nici prin naştere, nici prin temperament, el nu puteà face parte din nesăţioasa turmă a tinerilor burgheji cari n'aveau alt ideal decât bunul traiu.

Sentimentele altruiste îl entusiasmau. Poema mizeriei, îi cântà în suflet cu accente sublime de revoltă,—şi la lumina visului lumii viitoare, tânărul acesta, rănit de multe decepţii şi scepticism, redobândise focul entuziasmului.

Işi aminteà apoi, cu un fel de mândrie sinceră, succesul conferinţei sale literare, ţinută la o societate literară populară din Bucureşti.

Vorbeà pentru întâia oară. Işi alesese un subiect nou şi atrăgător: *Arta şi Democraţia*.

Conferinţa erà anunţată pentru opt ore seara.

Erà în Noembrie. O ploae măruntă, amestecată cu ninsoare, pustiise stradele de lume. Un vânt rece şi şucrător, care chinueşte norii, deveneà tot mai sălbatec, şi de sigur nimănui nu-i mai veneà să părăsească gura sobei.

Conferenţiarul îmbrăcă o redingotă curată, se înfăşură într'un palton lung şi gros, apoi, urcându-se într'o birjă, porni spre localul societăţei.

Muncitorii, cu toată vremea rea, se aduseră numeroşi şi doritori de a ascultà un conferenţiar nou. Sala erà plină, unii citeau ziarul *Munca*, alţii discutau; domneà o intimitate frăţească printre toţi. Intr'un colţ o femeie tânără, cu frumuseţea inteligenţei în ochi, citeà unui lucrător bătrân şi rău îmbrăcat, un articol dintr'o revistă socială.

Când Emil se ivì în mijlocul lor, privirile tutulor se îndreptară prietenoase către dânsul. Apoape ni-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

meni nu'l văzuse până atunci. Numele lui se repetase în câteva cercuri de muncitori, iar unii afirmaseră că acest tânăr erà o speță de socialist visător.

Prietenii îl rugaseră să intre deadreptul în mișcare și să scape de reveriile singurătății, bune și satisfăcătoare numai pentru el însuși.

Figura lui plăcù. De statură potrivită, puțin slab, cu capul încadrat într'un păr negru și mătăsos, pieptănat peste spate, cu ochii negri, de obiceiu acoperiți pe jumătate sub pleoape, ca și cum privirile lor ar fi stat mai totdeauna ascunse înăuntrul meditațiunii și contemplărilor lui sufletești, cu fruntea înaltă și expresivă, având o ușoară înclinare înapoi,—în profil mai ales, linia ei se învederà curată ca o margine de lună. Nasul, drept și puternic, se armonizà cu toate celelalte linii ale feței, gura aveà o expresie de nespusă înduioșare și voluptate.

Gesturile lui erau când ușoare, molatece ca ale unei femei; când brutale și stângace. Glasul dulce, blând, convingător,—erà sufletul său risipit în accente.

Conferința durà aproape o orà. Arta începe a luà un caracter nou, se înfrățește cu ideiile mari și generoase ale epocei. Credințele și teoriile într'o artă pură, vagă, eteree, dispar.

In vremea noastră literatura nu se mai considerà ca o petrecere a oamenilor fără treabă; ea este o vastă anchetă psihologică și un mijloc de perfecționare morală. Perfecționându-se arta, zice eruditul critic Brunetière, perfecționăm în acelaș timp starea morală și sufletească a unui popor.

Scriitorii mari contimporani își îndreaptà ochii observațiunii către acea clasă socială părăsità, obidită, înobilată de suferință. Omul din popor prezintà și el un studiu interesant pentru artà.

Ce dezvoltare uriașă va luà arta în lumea viitoare, când viața întreagă nu se va mai reduce la o dureroasă și veșnică luptă pentru existență !...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

Rostite într'un limbagiu clar şi simplu ideile lui se înarpiau, luau zborul măreţ al credinţei... Iar în sufletul acestei mulţimi de ascultători se comunicau emoţiuni binefăcătoare.

Erà uimitor de nobil cu ce sfinţenie ascultau pe conferenţiar aceşti muncitori, cari eşeau la lumina dreptului, la viaţă, din nestrăbătutul întuneric al îndurării tuturor mizeriilor;

Târziu, noaptea, după ce oboseà în plimbările lui singuratice, se reîntorceà acasă. Mama lui veghià, zărind-l palid şi turburat de meditaţiuni, glasul ei deveneà dojenitor:

— De ce se întorceà aşa de târziu acasă? Aïci a venit pentru odihnă, şi ce bun e somnul de cu vreme...

El o încredinţà că nu-ï făceau rău plimbările şi o rugà să-l lase singur.

Deschideà fereastra.

Strada erà pustie ca o alee de cimitir. Mirosul salcâmilor se împrăştià în aerul curat şi liniştit, câteodată, la atingerea unei adieri uşoare, florile cădeau, ca nişte aripi albe de fluturi.

Luna scaldà în lumina ei tristă oraşul adormit.

Şi sub tăcerea eternă, sufletul lui Emil par'că murià de o ne'nţeleasă, de o sfâşietoare melancolie.

Erà prea singur...

II.

Mama lui Emil povesteà vecinilor împrejurarea cîndată în care se născuse copilul său.

Trecuse un an dela căsătoria ei. Pe atunci starea lor materială erà mult mai înflorită. Bărbatul său, tânăr şi muncitor, sporeà câştigul şi asigurà bunul trai.

Într'o zi se află singură în intacul ei de lucru. De dimineaţă nu se simţise bine; aveà ameţeli şi du-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

reri fulgerătoare în pântece. Își aștepta bărbatul, care lipseà de acasă, de câteva ore.

Inserà.

De odată se auzì un zgomot îngrozitor, nedesluşit, un amestec de tropot de cai, de urruituri, de ţipete, de trâmbiţe.

Surprinsă de spaimă, eşi afară din odae respirând greoiu, cu inima svâcnindu-i cu putere.

Un ştrigăt de groază sălbatecă îi zgudui pieptul şi într'o clipă se întoarse în odae căzând, aproape fără simţire, în pat.

Peste drum luase foc casele vechi ale unui negustor de spirturi, flăcările se ridicase fâlfâitoare şi lungi spre cer, şi cu toată graba ajutoarelor care sosiau din toate părţile, ameninţau să cucerească toată strada.

O panică de nedescris se împrăştiase printre locuitorii din împrejurime. Lumina flacărilor se aşterneà peste acoperişurile caselor, ca fâşiile imense ale unui stindard roşu. Fumul întunecase seninul orizontului, şi de departe părea un nour uriaş pierzându-se către înălţimi...

In prada înfiorătoarei emoţiuni, nenorocita femee, închisă în casa, simţiă appropiindu-se ora naşterii.

Când bărbatul său se întoarse, liniştit şi surprins de pericolul care se întâmplase în apropierea locuinţei sale, găsì pe nevastă-sa, palidă, istovită de durere iar lângă dânsa servitoarea, o femeie bătrână, ţinând în braţe un copil mic şi slab, care plângeà necontenit.

Ingrozitoarea spaimă, simţită de mumă, în momentul naşterei, trebuià să hotărască ceva în firea copilului. Sensaţiunea fusese aşa de zguduitoare, că puteà fi asemănată cu acele ciclonuri cari totdauna lasă urme pe unde trec.

La început copilul avù nevoe de îngrijire le-doctorilor şi viaţa lui părea a se stinge din zi în zi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Plângeà mult, slăbeà, nu puteà să mănânce, nu dormeà, erà într'o veşnică neliniște.

Tatăl său îl priveà adesea ori posomorât şi se întrebà în sine, la ce mai venise această fiinţă în lume?

Mama însă aveà o pază şi o dragoste neţărmurită pentru copilul ei. Il purtà mai toată ziua la sân, îi cântà cânteco de leagăn, adormitoare şi naive; iar pe când copilul închideà ochii sub farmecul glasului, ea îl visà mare, puternic şi fericit.

Când împlinise şease ani, se îmbolnăvì greu. Toţi îl credeau pierdut.

Copilul aveà călduri mari şi o slăbiciune neobişnuită îi mpuţinà zilele.

Într'o noapte patul copilului erà încojurat de părinţi şi rude, cari plângeau. Venise şi preotul.

Copilul aiurà. Braţele lui scheletice, ridicate în sus, se ridicau ca niște aripi rănite. Ochii lui mari, înflăcăraţi, pironiţi în tavan, aveau o fixitate îngrozitoare.

Mama lui îl strigà încet: Emil, Emil... El n'auzeà, nu vedeà pe nimeni.

Erà într'un delir bizar, un zbor molatic, ca al unui parfum, spre depărtările cerului.

Un înger ţinând un crin alb în mână arătà drumul. Şi călătoria par'că durà de veacuri, căci copilul gemeà din când în când: «Mai e mult? Mai e mult?...

Departe, departe se arătà o lumină albastră, şi veneau de acolo adieri de melodii, cari făceau pe copil să închidă gingaş ochii, apoi iăr îi deschidea mari, rămânând câte o oră în pironirea lor de piatră.

A doua zi copilul se simţi mai bine, surâse mamei cerù să mănânce şi întrebă de *Lăbuş*, câinele curţii, prietenul lui de jocuri.

Noapteà dormeà liniştit; erà scăpat.

Doctorul hotărî ca, în timpul convalescenţei, copilul să trăiască într'o stradă depărtată, unde sunt

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

grădini, mulți arbori, liniște și o curte întinsă pentru alergare.

Intr'o mahala dela marginea orașului, colț de natură idilică, cu câmpia în apropiere, unde zgomotul unei trăsuri se aud rar, unde sunt multe păsări și felurimi de pomi, se aflau casele bătrânești în cari se născuse mamă lui Emil. Intr'ânsele locuiau acum surorile ei mai mici, cu mama lor bătrâna și un frate voinic și harnic, care le îngrijea pe toate.

Casele aveau o curte întinsă, încăpând un popor întreg de păsări domestice; și o grădină în care își dedeseră o frățească întâlnire toate felurile de pomi fructiferi, de flori și de ierburi. Mama lui Emil lăsă copilul în îngrijirea surorilor ei.

Fetele acestea trăiau departe de zgomot, blânde și resignate. Din cauza puținelor mijloace, cari nu puteau împăcă decât nevoile zilnice, erau silite să ducă un traiu cumpătat și simplu, nerâvnind la luxul și vanitățile celor bogați.

Cea mai mare dintre ele,—Sofia avea o măestrie deosebită pentru lucrul de mână; cu vârful unui ac, cu fire lungi de mătase, imită frăgezimea primăvăratică a frunzelor din Aprilie, nuanțe de trandafiri, albul delicat al florilor de Cireș. Celelalte două surori n'aveau așa talent, dar știau să cânte, să râdă, să înveselească inima bătrânei lor mame.

In casa lor era totdeauna pace și omenie.

Patru ani crescu Emil lângă o bătrână, care il a lintă cu basme, și trei copile gingașe, iubitoare și nevinovate. Sărutările și mângâerile pe care le-a primit din copilărie, determinară în natura unui om, înclinări sufletești mai adânci și mai statornice decât cele mai mari metode de educație. Felul cum o mumă și-a privit copilul în ochii, l-a îmbrățișat, i-a vorbit aspru sau blajin, i-a netezit părul, a plâns lângă el, —

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

nu se șterge, nu se uită ; copilul când va fi tânăr, când va fi om, își va aduce aminte, se va înduioșă, va rămâneă credincios unui cuvânt al mamei, se va hotărî la o pornire bună în amintirea unei lacrimi a ei.

Timp de patru ani Emil nu văzuse decât fețele zâmbitoare și gingașe ale mătușelor sale, pe care le confundă cu florile mari și frumoase din grădină.

Bătrâna îl luă adesea în poală și îi povesteă cele mai minunate basme, iar el ascultă tăcut și înfiorat de o plăcere neînțeleasă.

Și, iarna mai ales, nu eră seară să n'o roage: «Mamă-mare, mai spune-mi un basm».

Noaptea copilul tresăreă din somn, se speriă, îngână cuvinte fără șir; vedeniile din basme îi umpleau odihna de visuri urâte.

Vara eră altă viață: fetele alegeau o umbră sub pomi. Așterneau o velință curată și se așezau jos. Una lucră, alta împleteă buchete, cântă, scutura vișine coapte. Emil stă în mijlocul lor, își învață lecția, sau nu făceă nimic. Părul lui eră atins de mâinele lor ușoare, obrajii lui erau sărutați de guri mai calde și dulci.

Imaginația și sensibilitatea lui crau înrîurite de mediul acesta femenin.

Copilul deveneă de o frumusețe delicată, cu forme corecte, de o finețe ideală. O inteligență și o simțire precoce dau vârstei un farmec rar. Profesorul adesea ori repetă ca exemplu, ușurința lui de a înțelege lecțiile. Femeile îl rugau întotdeauna să le recitească *Moartea lui Burcel* sau *Constantin Brâncoveanu*.

Un lucru însă nedumerea pe cei din jurul său, spaima neînchipuită de care eră coprins acest copil în mijlocul întunerecului unei odăi goale, în fața tăcerilor și a vântului, care gemea toamna, dealungul stradei. Într'o seară eră să se înăbu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

şească sub plapomă unde se ascunsese de frica fulgerilor şi trăsnetelor.

Adeseori rămânea în prada superstiţiilor:

«Urlă câinele... A căzut o stea!... Nu'i aşa c'a murit un om, mamă mare?... Cine o fi murit?» Şi niciodată n'ar fi putut să steà singur într'un loc noaptea. Iar crucile de pe morminte îi deşteptau o idee vagă, şi naiv de misterioasă, despre moarte.

La douăzeci de ani sfârşi liceul. Trecerea bruscă dela un mediu blând şi simplu, care convenea naturii sale, într'altul aspru, potrivnic şi de o varietate de aspect spăimântătoare, îl făcu să sufere.

Printre colegii lui de liceu nu găsi nici unul de care să se apropie cu o intimitate frăţească. Aproape toţi aveau naturi brutale, viţioase şi cu priviri meschine. Izolarea lui printre ceilalţi camarazi îi cauzase multe neajunsuri. Unii îl batjocoreau, găsind că-şi dă aer de domnişoară; mulţi îl insultau. Odată fu bătut, pentrucă nu luase parte la un complot de şcolari leneşi, care huiduiseră pe stradă un profesor. El îşi aminteà, dureros de trist, anii din grădină, în mijlocul arborilor şi al celor trei fete frumoase şi bune.

In clasa a cincea, cam pe la sfârşitul anului, se împrietenise cu un camarad timid, bolnăvicios şi tăcut. Învăţă bine, mai ales la matematică, şi desemna admirabil.

Caetele, copertele cărţilor, erau pline de desemnuri: cruci, morminte,—foarte multe morminte, umbrite de sălcii, şi ape: lacuri, isvoare, riuri...

Într'o seară merserà la femei. Amicul lui fu adânc impresionat, lăsă câţi va lei pe masă şi plecă, strălucindu-i în ochi lacrimi de milă.

In vacanţă, îşi făgăduise să-şi scrie. Emil rămâneà la oraş, amicul lui se ducea la ţară.

Emil nu primi nici o scrisoare; dar în anul ur-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

mător află că prietenul său, într'o noapte, se aruncase într'un lac adânc.

De ce? rămâneà o taină.

Multă vreme sinuciderea acestui adolescent, timid și cuminte, îi neliniștì gândurile.

In această vreme se mutase în casele părintoștì. Mătușile lui se măritaseră; bătrâna murise.

Tatăl său luptă cu nevoile, din ce în ce mai greu. O mare afacere neisbutită îi ruinase aproape tot capitalul, și acum se vedeà redus la o muncă amară zi cu zi.

Când termină liceul, Emil avù cu sine, o îndelungată vreme, cele mai complecte consfătuiri. Câțiva ani nu făcù nimic. Se hotărî în sfârșit să-și urmeze înainte studiile și să-și jertfească toată viața unei activități intelectuale, oneste și folositoare.

La întâiul examen de bacalaureat căzù. Din pricina lipsei de mijloace, în timpul examenului trăise în mansarde, mâncase prin cârciumi și-și procurase bani, pentru taxa de înscriere, vânzându-și câteva cărți din biblioteca lui abia întocmită.

Aceasta îl descurajă puțin, dar repetând câteva luni toată materia de cei șapte ani, la al doilea examen reușì.

In provincie bacalaureații sunt eroii zilei. Bărbații îi laudă, fericesc pe părinții lor, și-i dau ca exemplu copiilor; femeile îi privesc cu atenție, le zâmbesc ca unor triumfători.

Mihalache Corbescu căpătase mai multă însemnătate prin vecini: fiul său îi dedese un prestigiu.

— Să-ți trăiască!

— Să-l vezi ministru!

Vasile Cerbureanu, întâlnindu-l la cafenea îi întinse mâna.

— Ai un băiat de minune... Va ajunge departe... Te felicit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Negustorul, ameţit de atâta cinste, nu ştiă ce să zică, îşi descoperi capul, repetând:

— Vă mulţumesc... Vă mulţumesc...

— Roagă-l să vie pe la mine, am să mă interesez de el, adoăgă Cerbureanu.

Emil simţeă un fel de dispreţ în contra protecţiei bogaţilor, dar împrejurările sunt mai puternice decât mândria lui.

Până atunci nu trecuse peste pragul unei case de bogat.

Intră în curte... O slugă privindu-l grav, îi ieşi înainte.

— Pe cine cauţi?

— Pe d-l Cerbureanu. Chiar dânsul m'a chemat.

Servitorul se grăbi să-l anunţe.

Sus, în etajul al doilea, s'auzeau notele unui clavir, deşteptate cu un fel de lene molatică şi cu întreruperi. Emil intră în cabinetul lui Cerbureanu. Acesta citeă un jurnal şi fumă.

După ce-l felicită şi-l pofti să şadă, Cerbureanu intră de-a dreptul în chestiune.

— Iată despre ce e vorbă. Ştiu că o să te duci la Bucureşti să-ţi urmezi studiile. La ce ai să te înscrii?

— La litere şi filosofie, răspunse Emil.

— De ce nu la ştiinţe? sunt mai bănoase.

Emil îngână zâmbind:

— Eu îmi urmez aplicaţiunea, d-le Cerbureanu.

Acesta relnă:

— In sfârşit vroiu să te însărcinez cu o misiune. Copilul meu Ion l, trecŭ anul acesta în liceu. Am hotărît să urmeze în Bucureşti. Trebuie să ştii însă că, după câte am auzit şi am citit, am oroare de pensioane! Nu voiu să-mi strice copilul, am idee de traiul prost şi de viţiile care domnesc în institute. De aceia m'am gândit la,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

d-ta în care am încredere. Vei închiriá o casă într'o familie, unde să poată luá și masa ; îl vei meditá, te vei plimbá cu dânsul, vei fi ca fratele lui mai mare. Firește, vei aveá în schimb o recompensă care îți va conveni.

Emil primi. Mijlocul acesta de a-și asigurá existența în București îl puneá la adăpostul nesiguranței și a alergărilor după slujbe. Temerea de a nu fi nevoit să fácă *anticamere* la ușile miniștrilor pentru a obține o funcțiune, groaza de monotenia și urâtul vieței de cancelarie, îl părăsiră într'o clipă.

Se grăbi să mulțumească, zăpăcit de bucurie, d-lui Cerbureanu.

— Mă voi sili să nu vă dau niciodată ocaziune de a fi nemulțumit de mine.

Apoi adaose cu un surâs de timiditate ;

— De altfel mă simt foarte mult înclinat către meseria de educator. Eu am citit mult asupra *Educațiunei*.

Cerbureanu, care aveá adesea un simț rar de intuiție în chestiunile de pedagogie răspunse :

— Nu trebue să urmezi, fără control și mașinalicește, teoriile pedagogilor. Adesea ori metodul acesta nu reușește. Totul stă în inteligența educatorului de a ști să aplice asupra copilului un fel de educațiune corespunzătoare caracterului și temperamentului său. Așa de pildă, Ionel, copilul meu are o natură puțin bolnăvicioasă. Un educator sever și rece ar fi nepotrivit. De aceia m'am gândit la d-ta, care ai o inteligență pătrunzătoare și blajină. Sunt convins că nu m'am înșelat în această alegere.

Emil se retrase amețit de bucurie nestăpânită. Așa dar se găsesc, în lumea asta și bogați cari nu umilesc pe cei săraci ? Există și mijloace de a trăi onest și liniștit?

Și din clipa aceia, o încredere largă, într'un viitor senin și sigur, îi umplu de lumină orizonturile sufletului.

Muzeul Digital al Românului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

III.

Familia Cerbureanu se compune din Vasile Cerbureanu și cei doi copii ai săi: Maria, în vârstă de două-zeci și doi de ani, și Ionel.

Doamna Lucreția Cerbureanu murise în urma unei răceli, la un bal, de ftizie galopantă.

Fusese cea mai iubită femme din oraș, în fiecare iarnă organizà serbări de binefacere și înzestrase câteva fete sărace din satele unde aveà proprietăți. Săraci o binecuvântau.

Moartea ei împrăștiase o durere în tot orașul. Familii întregi de săraci urmaseră cortegiul funebru, plângând pios.

Vasile Cerbureanu primise lovitura cu tăria acelor muritori, cari înțeleg zădărnicia oricărei revolte în fața legilor hotărîte ale naturei. Iar pentru a venerà totdauna memoria soției sale, urmă să aibă aceiași grijă și milă pentru săraci.

Durerea copilului însă fù nemărginită. Ionel erà însă din acele făpturi, care se nasc cu un fel de frică de a trăì, ale căror simțiri de timpuriu desvoltate, le fac să sufere, adeseaori fără cauză.

Număi iubirea sfântă a unei mame, iubirea ei adâncă, generoasă ca lumina soarelui, poate ocroti ființele acestea slabe.

După moartea mamei sale, copilul ramase tot silitor, ochii lui aveau adesee înourări îndelungi și dureroase.

In câteva seri, Maria, sora lui, îl găseà plângând, pe când își învățà lecția. Copilul întâlnise în *Cartea de lectură* cuvântul : *Mamă*.

Inainte de a plecà la București cu Emil, a cerut să se ducă la cimitir pentru a vedeà mormântul mamei sale.

Copilul acesta care n'aveà nimic din farmecul naiv

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

şi inocent al copilăriei, atrăgeà şi interesà pe Emil. Intr'un cap de nouà ani să existe dejà uimiri, contemplaţiuni şi întrebări asupra vieţii? Copii de felul acesta, cum fuseee el însuşi, nu devin mai târziu visători, pesimişti, învinşii societăţei?

Ionel fù internat, după dorinţele lui Vasile Cerbureanu, într'o familie distinsă de germani, unde se vorbeà câtevà limbi, se luau lecţii de clavir şi se dà cele mai bune îngrijiri pentru existenţă.

Emil îşi închiriase o cameră în apropiere şi se abonase la un birt de studenţi. In fiecare seară se ducoà să mediteze o orà pe Ionel şi să-l întreţie în convorbiri, despre lucruri care puteau să-l intereseze. Câteodată d-na Edviga, pensionara copilului, îi învità pe amândoi în salon, unde se mai aflà şi altă lume.

Se făceà muzică.

Emil avù prilejul să cunoască câteva domnişoare germane foarte instruite, cu capetele pline de filozofia lui *Goethe* şi sentimentalismul lui *Heine*.

Venind vorba despre muzica lui *Wagner*, Emil mărturisi, roşind, că nu înţelege bine muzica acestui maestru. Ba chiar îndrăzni să afirme că în operile sale se vede mai mult factură, meşteşug, decât avântul genial...

— Cu toate acestea, adăogă el, nu tăgăduesc că nu se simte o forţă uimitoare.

Domnişoarele se indignară; una îl numi barbar. Emil trebuì să justifice aprecierea lui: în muzică nu erà un rafinat, el mai mult o simţeà decât o înţelegeà. Doamna Edviga cântă la clavir frumosul *Cor nupţial* din *Lohengrin* şi Emil aplaudă, în adevăr încântat.

In primul an Emil urmă cursurile cu o plăcere şi o stăruinţă rară. Viaţa intelectuală îi apăreà cu un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

înțeles mare și nobil, ridicată deasupra zădărniciei existenței simple și mărginite.

Venise în lume cu un creer pregătit pentru a înțelege. El da acestui cuvânt a *înțelege* un farmec nesfârșit. A înțelege calculul profund și exact al unui astronom, care explică mersul, echilibrul, legile universale prin cifre. A înțelege observațiunile și experiențele naturalistului, care găsește lanțul neîntrerupt al regnului animal,—dela protoplazmă, materie informă, până la om, Regele naturei, rudă cu o veveriță!... A înțelege visul obscur și vag al metafizicului,—nimit în fața eternului mister, cauza prima a omenirii. A înțelege reveriile melancolice ale poeților,—zei triști, care n'au fost consultați cînd s'a creat lumea... A înțelege mereu, ca un nou *Faust* care niciodată nu va invidiă ignoranța omului primitiv, locuitorul pădurilor.

Și apoi?...

Emil nu căută răspuns la această întrebare; nu culmea nevăzută, drumul până la culme îl atrăgea.

Cunoștințele noui îl fermecau, îl îmbătau, ca întâiele sărutări ale femeii.

Citea cu patimă și adâncime: literatură, știință, filozofie.

Cu bani trimeși de Vasile Cerburcanu și cu alții obținuți din câteva lecții, prin familii, puteă să-și cumpere cărți și să ducă o viață mulțumitoare de cugetător tânăr și singuratic.

O carte începută, citită pagină cu pagină, în liniștea dulce a nopților, eră ca o voluptate... După fiecare citire simțeă deschizându-se în creer o lumină nouă și se înfiorâ de întunericul care-l păstrase în minte, anii trecuți.

După câtva timp deveni cunoscut, ascultat și lăudat. Un profesor de Universitate, estetician însemnat și orator de frunte, îl invită la seratele sale literare;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

câțiva literați și-l făcură prieten; un critic vestit, cu un temperament puternic de cugetător, desăvârșit, de o sensibilitate artistică, întreținea adeseori, cu el, convorbiri senine ce lăsau în sufletu-i un parfum de sănătate.

Dar în firea acestui tânăr, voința avea nestatornicii brusce. Citirea și singurătatea îl obosiră; gloria i se arătă ca o minciună, cultura multă ca o nefericire.

Doi-trei prieteni dela Universitate îl atraseră în cercul lor.

— Dar bine, omule, vrei să ajungi filosoful filosofilor?

— In viața aceasta proștii și îndrăzneții trăesc fericiți; pentru geniu și învățați sunt spitale și ospicii, adăugă un altul.

Cinismul acestor oameni, înrâuri cu un farmec ciudat asupra lui Emil. Un moment se gândi că în fața lor eră un biet nebun, care încercase să dea vieții alt înțeles decât acela pe care îl are. Amicii lui i se părură adevărați înțelepți cunoscători în știința de a ști să trăești.

Intră în numărul tinerilor dezordonați. Aceștia îi povestiră triumfurile lor printre femei, gloriile strângerilor în brațe, delirul posesiunilor voluptoase. I se descrise femeia în toate farmecele ei nesfârșite. Nimic, nici geniu, nici bogății, nici onoruri nu prețuesc ca nebunele plăceri ale iubirei.

Până atunci Emil cunoscuse puțin femeia. In provincia lui avusese o iubire, mai mult o prietenie, cu o fată timidă, care îi scriă scrisori lungi fermecător de naive. Fericirea lor eră în zâmbiri pe furiș, în priviri din treacăt, ca într'o dulce și nevinovată cugetare unul la altul.

Intr'o zi ea i-a zis pe nume. Asta a fost tot.

Pe urmă el a citit într'o carte de fiziologie asupra amorului, că iubirea platonică este o nebunie, o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

pervertire a simţurilor. Şi Emil nu s'a mai gândit la... fetele timide.

Pornit în furia unor dorinţi arzătoare, Emil caută femeia cealaltă, care nu-ţi dă decât carne. In acest timp cunoscu femeia de stradă, care îşi tarifează corpul, se tocmeşte şi cere bani înainte; cunoscu femeia rafinată, care te atrage, te ameţeşte, de care te temi ca de un farmec periculos; cunoscu femeia măritată, a cărei educaţiune sentimentală şi-a făcut'o din romanele proaste şi imorale, găsindu-şi totdeauna bărbatul prozaic şi dându-se, fără nici un scrupul, celui întâiu amant.

In decăderea lui vitioasă, Emil nu întâlni nici o poesie, nici o căldură curată sufletească, nimic decât spasmul unor clipe brutale, după care urma tristeţă şi desgust.

O amantă care-i mâncase mulţi bani, şi 'l înşelase de nenumărate ori, încercă să se otrăvească, cu chibrituri, pentrucă Emil refuzase să-i cumpere o rochie. Acest scandal îl scârbi cu desăvârşire şi se retrase iarăşi în vechea lui singurătate, de astă dată cu o posomorîre de pustnic.

Deboşeriile îi sdruncinaseră sănătatea. Ajunsese slab, nervos şi pregătit pentru a fi doborît cu uşurinţă, de orice boală...

O frică începù să-l preocupe: lipsa de voinţă. Temperamentul lui nerezistent, lesne impresionabil, puteà să-l rătăcească adeseori în drumul vieţii. Fără un caracter energic, neabătut şi totdeauna înainte mergător, viaţa conduce la sfârşituri triste.

Intr'o iarnă, Vasile Cerbureanu sosì în Bucureşti, însoţit de fiica sa Maria. Veneau să vadă pe Ionel.

Cerbureanu erà foarte mulţumit de felul cum Emil se ocupà de fiul său, care-şi îndeplinià datoriile de şcolar, cu o plăcere şi o inteligenţă minunată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Emil păreà suferind. O anemie violentă îi stinsese puțin vocea și îi cauzà insomnii ucigătoare.

— De ce ai slăbit așa !—îl întrebă Cerbureanu.

— Ah !... Domnule Cerbureanu, am niște dureri la cap !... Imi vine să iau câmpii !...

— Se vede... Citești mult? Ia fă bine și mai lasă cartea. Cât vom sta în București vei petrece cu noi. Omul are nevoe și de distracții.

La masă Cerbureanu erà vesel. Ciocneà paharul cu Ionel, îi vorbeà cu o sfântă înduioșare de părinte și îi făceà să râdă.

Maria mărturiseà lui Emil urâtul și enervarea ce-i provoacă orașele mari. Când fusese la Paris, nu vizitase decât muzeele și teatrale ; stradele par'că îi înăbușeau respirația.

— Spiritelor meditative și făcute pentru tăcere orașele mari le sunt supărătoare, chiar nefavorabile, adăogă ea.

Apoi, după o pauză scurtă :

«Omul cel mai puternic este acela care este mai singur», zice Ibsen.

— Ceiace se aseamănă foarte mult cu celebrul vers al lui Alfred de Vigny :

Seul le silence est grand, tout le reste est faiblesse !),

răspunse Emil. Cu toate acestea, un om poate fi singur chiar în lume.

— Atunci acel om e nenorocit...

Ea aveà un fel deosebit de a rosti cuvintele. Le despărechea adese ori pentru a pune între ele suspensiuni pline de un sens vag, lăsând ca după ele să se ghicească mai mult decât exprimau.

La douăzeci și unu de ani se măritase cu un inginer, cunoscut prin studiile strălucite care le

---

1) Numai tăcerea este mare - toate celelalte's slăbiciuni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

în străinătate, dar având un caracter grosolan și rău. Ea îl iubi la început. Îi plăcu frrmusețea lui bărbătească și se mândreă cu numele lui. Credeă că'l va face fericit, dându-i pe lângă frumusețea ei tot ce are mai ideal și mai tainic sufletul unei femei.

Se deceptionă curând. El n'o iubeă, o înșelă cu cele mai ordinare cântărețe din *café-chantant* jucă cărți, lipseă de acasă cu zilele.

Visurile ei se retraseră, rănite, într'un colț al sufletului pentru a muri, sau a nu mai ieși nici odată de acolo. Acoperi sub rezignație ori-ce revoltă, și înțelese, dureros de adânc că iluzia vieții așa cum și-o creează fiecare, se trăește în singurătate; iar o ființă străină, cu care ne unim pentru a împărtăși acea iluzie adeseori ne distruge.

Nu trecuse nici un an dela căsătoria lor și viața între dânșii deveni peste putință. Ea divorță, izolându-se apoi la țară, cu o întreagă filosofie a deceptiilor.

Emil cunoșteă întru câtva toate aceste întâmplări și numai astfel își explică farmecul trist care se desprindeă din cugetările acestei femei.

Într'o Duminică seara, Cerbureanu hotări să meargă la *Teatrul Național*. Se juca *Fântâna Blanduziei* de *Alexandri*.

Maria și Emil stau în fundul lojei

— Imi place mult Alexandri, ziso ea: limba versurilor sale e neperitoare ca și a țăranului. Nu înțeleg dece tinerii de azi nu-l mai citesc?

Emil găseă că bogăția și onorurile de care se bucurase Alexandri în viață, îl făceă întru câtva antipatic mai ales că în același timp un alt poet, poate mai mare decât el trăise obscur și în mizerie.

Maria își spuse gusturile sale literare; ei nu-i plăceau decât acele talente sau genii senine înțelese și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

omenești. Tot ce era rafinament, artificialism, meșteșug, o lăsau nepăsătoare.

— Nu găsești că 'n Eminescu, întrebă ea, se află un meșteșug silit de formă și multă filozofie de metafizică împrumutată ?

Emil era un spirit larg, n'aveă preferințe, îi plăceă să înțeleagă și să simtă toate manifestările artei și ale literaturii.

In vremea asta, Cerbureanu ascultă versurile poetului, cu o religioasă admirație ; Ionel rădeà mereu de *Brezeanu* și *Ghuto*.

După o săptămână, Cerbureanu cu Maria se întoarseră în provincie.

Emil cugetà mereu la ea,—mai mult visà,..

Îi lăsase un farmec amețitor, care turbură orele din zi, iar noaptea, îmbată mintea, o frămîntă, îi dă forme bizare.

Femeia aceasta îi apăruse ca o frumusețe ideală, în care s'ascundeà un suflet rănit și trist.

La început, impresia fusese ca un neastâmpăr al simțurilor, de care un tânăr s'ar fi tămăduit lesne în brațele unei drăguțe, găsită la întâmplare, care nu se codește mult la iubire. Ba chiar caută să se asigure că numai proștii se aprind așà lesne.

Dar vremea se însărcinà să-l convingă, că nu erà o glumă, și că adesеori întâmplarea țese istorii tragice cu începuturi de acestea copilărești. Căci în sfârșit, nu însemnează cevà serios tot ce poate să schimbe dintr'o dată sufletul unui om, chiar viața lui ? O privire de femeie, un cuvânt, un gest, care pot să aibă înrâuriri adânci asupra unor simțiri omenești, nu sunt lucruri tot atât de serioase, ca foamea sau sănătatea ?

Zilele urmau una după alta, fără să se asemene. Fiecare zi aducеà în sufletul lui Emil o nouă stare, mai complicată sau mai limpede.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Nu mărturisi nici unui prieten, ascunsurile lui sufleteşti, ba se temeà să nu fie înţelese.

Într'o seară erau mai mulţi colegi de Universitate strânşi în jurul unei mese de cafenea. Se deschise între ei o chestie definită: *scopul vieţii*, în jurul căreia spiritele tuturora se învârteau nesigure şi ameţite, ca nişte musculiţe în raze de soare.

După ce fiecare îşi sleise grămada de paradoxe, urmà filozofia egoismului, exprimată în obicinuitele fraze precise şi prozaice. Emil observà că toţi reduceau scopul vieţei la bani, glorie, putere, traiu bun, ambiţiuni... Femeia lipseà.

Nimeni nu dăduse altă formulă, mai poetică, mai ideală acestui scop al vieţii. Lucrul acesta îl mirà ca ceva nefiresc.

— Dar pentru tine, Emil, care e scopul vieţii? îl întrebà unul dintr'înşi.

Emil par'că fu surprins de această întrebare şi aproape fără a se gândi, răspunse cu o sinceritate de copil:

— Să iubesc!

Toţi râseră.

IV

Reîntors în provincie, Emil îşi aminteà întâmplările acestea trecute, cu plăcerea înduioşătoare a celor cari răsfoesc, pe sărite, paginile unei cărţi vechi şi de mult citită.

Farmecul Mariei îl urmăreà, uneori dându-i visuri de fericire, alteori părându-i-se ca o nebunie a imaginaţiunei sale.

Câteodată pare-că voià să fugă de lângă sine însuşi, să fie altul, să n'aibă visurile şi cugetările acestea turburătoare. Pentru ce s'ar lăsà prada înşelăciunei unei iluzii nerealizabile? Nu însem-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

neazã a'ţi creea ţie însu-ţi dureri şi nenorociri, când nu înţelegi mai dinainte ce vis poate deveni real sau zadarnic ?

Experienţa câştigată din viaţa de studiu şi de dezordine îi stinsese o parte din sentimentalismul lui nehotărît, făcându-l să priceapă că viaţa, din punct de vedere individual, trebue să se reducă în marginele unei fericiri simple. Aspiraţiunile către fericiri prea mari ne fac egoişti, ne înstrăinează de durerile altora.

Dar experienţa este un educator neputiincios, ea ne arată cum ar fi trebuit să trăim în trecut şi niciodată cum să trăim în viitor.

Emil nu voiă să se pornească în norocul unei aventuri ; teme.a aceasta îl împresionase într'un fel deosebit de al celorlalte femei. Ea îl preocupă ca o problemă, ca o concepţie, asupra căreia sufletul lui se înclină, meditativ şi neliniştit.

Era iubire ? Pentru ce se îndoiă ? Pentrucă nu se puteă încredinţă pe el însuşi ?

Periculosul farmec îl stăpâneă ca o lecţie dulce şi dureroasă.

Seara, la o grădină, se întâni cu Vasile Cerbureanu. Acesta îi strânse mâna, exprimându-i părerea de rău că-l vede tot slab şi palid.

Am venit să mă odihnesc, îi spuse Emil.

Bine ai făcut. Licenţa luată, cu un an mai curând sau mai târziu, e acelaş lucru. Sănătatea, înainte de toate.

Emil îi vorbi despre Ionel. Eră sănătos, învăţă bine şi d-na Edviga îl iubeà ca pe copilul ei. În fiecare Duminică îl ducea la concerte simfonice şi isbutise să-i schimbe firea lui de copil tăcut şi trist.

După o gândire scurtă, Cerbureanu îi propuse să meargă la ţară :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Voiu scrie Mariei să ți pregătească o cameră. E singură și se plictisește cum nu-ți închipuești.

«Ai să bei lapte, ami niște vaci!... Te vei plimbă prin păduri, pe câmp... Conacul e la o sută de pași de Olt...

Câteva zile, în urma acestei întâlniri, Cerbureanu arată lui Emil următoarea scrisoare:

Dragă Tată,

Imi pare bine că ai încălat pe d-nul Emil Corbescu la țară. Aerul de aici îi va face bine.

Roagă-l s'aducă și cărți de citit.

Când veniți?

Maria

Intr'o trăsură elegantă, trasă de patru cai frumoși și puternici, Cerbureanu și cu Emil porniseră la țară, de dimineață.

Ieșind afară din oraș, Emil simți o înviorare în tot corpul. Mintea par'că i se înseninâ, ca un răsărit de soare. Viața din București, sgomotul și aerul înăbușitor, orizonturile strâmte, îl îmbolnăvise de nostalgia cerurilor largi, de pacea apelor și câmpiilor verzi.

Ce generoase și strălucitoare se desprindeau, din întunericul melancoliei, luminile minții!..

Pe drum, Cerbureanu aduse vorba despre politică. Chestia țărănească îi aruncă într'o discuție interesantă și neîntreruptă. Emil expuse ideile socialiștilor democrați în această privință, și făcu un tablou adevărat asupra mizeriei morale și materiale în care se află populațiunea dela sate.

Cerbureanu recunoscu dreptatea acestor idei, dar făcu câteva rezerve și găsi că chestia socială era de timpuriu provocată în țara noastră. Fu însă de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

aceiași părere că nici un guvern nu se ocupase, până acum de starea nenorocită a țăranului, într'un mod onest și serios.

Drumul fiind lung, Cerbureanu își răzimă capul de spatele trăsurii și căută să aţipească puţin. Emil se adânci în gânduri.

Împrejurarea neașteptată de a se întâlni cu Maria, îl aruncă într'o nouă stare sufletească: par'că simţeă o frică,—o frică de a fi preă mult fericit sau nenorocit.

Poate, departe de ea, visul lui nebun s'ar fi stins încetul cu încetul, ca o stea pe care nimeni n'ar fi văzut'o niciodată. De ce primise să meargă la ţară?

Marile dureri sunt înșelătoare: ele se arată mai întâi sub forma gingașe a iluziilor, sunt ca acele femei în baluri publice cari își ascund bătrâneţea și urâciunea trupului, sub o îmbrăcăminte atrăgătoare. Vai de încrezătorii cari le urmăresc până lângă patul lor!..

Ca un judecător aspru, Emil se învinuiă și se descurajă singur. Ideea de a iubi i se păreă, uneori, odioasă ca o crimă. A iubi pe cine? Pe o femee care-i arătase cea mai sinceră prietenie, care nu punea între ea și el nici o deosebire de naţie sau de poziţie socială.

S'apoi, uită el că acea femee își pierduse primele iluzii de iubire?

Sa-i spue că o iubește, ei, care socoteă inimele omenești pline de minciuni? Ar fi fost s'o insulte!..

Ea se izolase, în durerea scepticismului, ca într'un ultim refugiu. Eră peste putinţă să nu'i înţelegi și să nu-i respecţi durerea.

Lui Emil îi veneă să sară din trăsură și s'o ia la fugă înapoi. Dar farmecul ei stăpânitor și iro-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

nic, în fața reflecțiunilor lui reci și înțelepte, îl îmbată din nou ca un parfum amenințător.

Pentru ce n'ar fi fericit? În sufletul lui are o parte ideală, o comoară de sinceritate, de mângâiere, de adorațiune sfântă. Și ce este iubirea, dacă nu tendința ca oamenii să se facă fericiți între ei? Dar atunci pentru ce sunt nenorociți din iubire? Îndoiala îi producea în minte gânduri nehotărîte și chinuitoare.

Spre seară, ajunseră.

Satul *Cerburenii* venea așezat pe un câmp neted, adăpostit sub umbra prietenoasă a unei mulțimi de salcâmi stufoși și bătrâni. Bordeiele erau rare, se vedeau numai case frumos zidite, încăpătoare și curate. Curțile erau mici, toate pline de păsări și vite, cari întocmesc bogăția plugarului.

Oamenii aveau fețe vesele, copiii erau mai sănătoși și mai puțin goi, portul fetelor era mai ales.

Cerbureanu încredință pe Emil de iubirea și devotamentul de care se bucură printre țărani.

Purtarea lui omenească și cinstită, față de ei, îi asigurase toată dragostea și jertfa de care sunt vrednici acești oameni harnici și neînșelători. De aceia starea lor era mai bună de cât aiurea. În vremuri de nevoi fiecare țăran putea să găsească la proprietarul lor un sprijin, o mână de ajutor.

În schimb, țăranii îi munceau pământul cu voe bună, îl ascultau și îl iubeau cu adevărat.

De-alungul șoselii, bătrânii rămași să păzească vatra, când zăriră trăsura *boierului*, se sculară în sus și își descoperiră capetele. Cerbureanu opreă trăsura, schimbând cu fiecare o vorbă părintească.

Conacul veneă departe de sat, cale de zece minute, zidirea era nouă și plăcută la înfățișare. Cerbureanu o făcuse după dorința fiicei sale, Maria.

Aveă patru încăperi, —odae de culcare, un salon

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

și un *entré*. Camerile de culcare erau mobilate, două în mod oriental, una țărănească, iar cea din urmă foarte simplu, în care dormeà Cerbureanu.

Salonul erà împodobit cu o grijă deosebită. Canapele și fotoliuri, îmbrăcate în albastru, coloane de marmură, glastre pline cu flori exotice, tablouri originale, între care o admirabilă pădure de fagi de *Grigorescu*, oglinzi mari, statuete, covoare, policandre, un clavir, — se armonizau într'o estetică eleganță.

O curte mare împrejmuià casa. Pe lângă gard erau plantați un șir lung de tei.

În diferitele părți ale curții veneau așezate bucătăria, odăile slugilor și grajdul.

În dosul casei se dăsfășură o grădină întinsă, — raiu de flori și de arbori. Erà o lume tăcută și aromitoare de petale, de frunze, de ramuri, adieri ușoare de vânt o înfiorau cu modulări fremătoase, iar în ora sfioasă a serii, crinii păreau că suspină și se îubesc.

Un chioșc, înconjurat de ederă, umbreà o bancă și o masă acoperită cu pânză albă.

Maria sărută mâna tatălui său, îi mulțumi de lucrurile pe care il rugase să i le cumpere, apoi întâmpină pe Emil cu o bucurie de soră.

— Credeam că nu vei veni, îi zise ea zâmbind. Știm noi că viața din București te-a făcut un nervos și un singuratic.

Apoi schimbând repede vorba:

— Îți place la țară?

— Mai mult ca ori unde, răspunse Emil.

Maria îl privi de aproape:

— Fără să te sperii, dar ai slăbit, ești palid...

— Știu.

Emil se înfiorà sub privirea ei mângâietoare.

Cerbureanu interveni:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Acum e datoria ta, Mario, să mi-l faci un grenadir.

— In colaboraţie cu aerul şi cu poşta de mâncare, adăogă Maria.

Răseră câţeşi trei.

După ce Maria îi arătă toate încăperile şi-i aleseră o cameră orientală pentru culcare, îl duseră în grădină.

Stelele se iveau rare şi sfioase, ca şi cum ar fi aşteptat noaptea pentru a străluci în toată claritatea lor de argint... Cerul era senin, fermecător de albastru. Imensitatea tăcuse ca o orgă obosită.

Din grânele verzi şi bogate s'auzeau pitpalacii.

Emil respiră răcoarea cu nesaţ. Maria îi spusese că Oltul era în apropiere de câteva minute, iar dincolo de râu se întindeau păduri seculare şi nesfârşite.

Ea îl conduse din floare în floare, îl opreă înaintea lor, ca şi cum ar fi vrut să-l prezinte lor.

— Îţi plăc florile? îl întrebă ea.

— Ca nişte fiinţe care nu fac nici odată rău, viaţa lor e divină şi tristă: ne dau parfum şi mor.

— Ele se aseamănă cu unele inimi de femei, adăogă ea, mirosind un trandafir.

Se aşezără pe două scaune, sub un cais.

— Mi-ai adus cărţi?

— Multe şi din cele mai alese.

Cerbureanu intră în grădină însoţit de doi ipistaţi, cari îi dau seama de cele petrecute în lipsa-su. In urma lor veneă o droae de câini, mari şi mici, gudurându-se mereu, de bucuria stăpânului lor sosit.

Cerbureanu s'apropiè de Emil, recitând fără armonie, dar plăcut:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Mie dați-mi valea verde,
Unde pierde
Omul negrele gândiri,
Unde ți uiți de infamiă,
Și sclavia
Iuriților ziduri...
Unde mândra păsărică...

și nu-și mai aduse aminte.

Emil zîmbi, exclamând:

— A!... D-l Cerbureanu știe versuri.

Cerbureanu făcea haz. Maria spuse lui Emil cu ce plăcere tatăl său citeă pe poeții noștri vechi.

După masă, Emil se retrase în odaia lui de culcare, simțindu-se obosit de drum.

Aprinse o țigară și se trânti pe sofaua moale, în prada unor sensațiuni chinuitoare.

Cum va fi, ce purtare va aveă, în apropierea acestei femei, care îl neliniștește de atâta vreme și de care caută să fugă? De ce nu putuse mai bine s'o uite, să se încredințeze că făcuse un vis nebun, că viața inimei sale trebuiă să aibă alte drumuri hotărîte și sigure?

Cu o pătrundere adâncă îi analiză toate elementele patimei lui: indoială, timiditate, dorință. O milă, care îl înduioșă pentru întâia oară, o milă de propria lui slăbiciune, îi curmă toată nădejdia sufletească. Se simți mic, fără încredere, pierdut...

V

Maria căută în prietenie uitarea iluziilor ei perdute. În această femee simțul iubirei fusese ca o coardă fină, menită să dea cele mai melodiase note, dar pe care o mână grosolană o sfărâmase dintr'o singură atingere. Ea visase un amor îndelung totdeauna tânăr, niciodată lipsit de o parte ideală,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

La gândul că ar puteà să deştepte, ca cele mai multe femei, numai o dorinţă brutală, în om, se desgustà.

Se făcù propria-i educătoare. Îşi deprinsese sufletul către aspiraţiuni senine, cum un vultur îşi obişnueşte puii să sboare spre culmi! Purificà plăcerea de a iubì, de tot ce însemnà minciună şi degradare. Ea socoteà fericirea ca o lege nestrămutată, întocmità din onestitate, devotament şi admiraţiune. Nenorociţi erau cei cari se abăteau dela această lege.

Un om îi răsturnase estetica simţurilor şi meditaţiilor ei. Se despărţise de el şi se retrăsese în liniştе şi singurătate, ca acei fricoşi cari se tem încà de primejdie, chiar după ce a trecut. Lumea i se părea că e mai toată plină de astfel de oameni, şi o urà. Când cunoscù pe Emil, crezù că se înşeală şi că o filosofie întocmità din peripeţii personale e totdeauna falşă. Tânărul acesta i se părù o făptură nouă, de care'şi aduce aminte că o visase,—*odatà!* Când? Atunci când nu cunoscuse *omul* care trebuià s'o desgusteze de oameni.

Îi plăcù temperamentul lui înclinat mult către visuri, şi ghicì, mai ales, ce binefăcătoare sunt atenţiunile şi îngrijirile delicate pentru asemenea fiinţe.

In fond inima ei erà veşnic iubitoare şi căutà acum amorul ce nu tulburà şi nu decepţionează.

Primele zile furà pline de surprinderi. Emil erà vesel şi într'o rară dispoziţie de a vorbì. Pentru orice lucru, cât de neînsemnat, găseà ceva de spus, o observaţie, un paradox, o ironie. Serile liniştite, melancolia umbrei în apus, îl umpleau de lirism; sub stele bogăţia lui de cuvinte deveneà fermecătoare.

Ea îl ascultà, spiritul lui îi părea o sărbătoare sufletească. De unde aveà el farmecul acesta de inteligenţă?

Cugetà la anii lui de şcolar sărac şi obscur, la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

singurătatea lui plină de reverii și de gânduri, la odaia-i liniștită, la cărțile lui citite în pacea nopților. Singurătatea, sărăcia, meditațiunea formează un suflet ales și plăcut.

Fiește într'un salon, cu fracul pe el, dansând un vals sau o polcă, ar fi fost ridicul: dar alături de dânsa, într'o intimitate calmă, el interesă, fermecă.

Într'o zi, vorbiră despre iubire. Chestiunile psihologice îi preocupau mult.

Emil, pornind privirile în depărtare, ca și cum ar fi vrut să atragă atențiunea nemărginită, o întrebă:

— Ai observat ce lesne dăm definiții amorului, ce teorii ciudate facem asupra lui și cu toate acestea, adese ori, iubim fără să știm pentru ce. Sentimentul desminte totdeauna rațiunamentul pe care ni-l facem în ore liniștite.

Maria îl întrerupse.

— Ai făcut vreo experiență?

— Experiență?... nu; dar de câtvă timp încerc o stare sufletească, fără a o înțelege. Cum ai defini d-ta impresia neașteptată pe care ți-ar lăsa-o farmecul unei femei, cum ți-ar lăsă o noapte de vară, un vis, o priveliște. Timpul adâncește impresia, ca pe o rană care se agravează din zi în zi; apoi o preface într'o dorință exaltată de fericire, care e în acelaș timp o durere și o temere, sufletul e într'o neliniște veșnică. Se întreabă mereu: el singur își creiază această nebunie sau e stăpânit de un farmec real? Și în chinuitorul neastâmpăr, îi e frică să nu moară de propria-i îndoială... De sigur, e foarte confuz ce ți-am spus; — dar cum ai numi această stare?

Maria ascultă, parcă cinevă, — un glas uitat din adâncul sufletului ei, — îi vorbeă. Starea aceasta sufletească o neliniștise, odinioară, înainte de a se căsători.

Ea răspunse:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Aș numi-o... iubire.

— Iubire? șopti el ușor și se uită lung în ochii ei.

— Și ce urmează după dânsa? întrebă Emil, după o pauză.

— Totdeuna regretul sau decepția.

El întoarse chestiunea.

— Să fie acest complex de senzațiuni efectul multor citiri și al unor analize individuale, prea rafinate?... Iubirea trebuie să fie mai simplă.

— Desigur nu există o iubire ; sunt iubiri.

— Dar atunci cum e cu putință unirea a două inimi, dacă fiecare iubește în felul ei.

— Poate că în lume se găsesc inimi care se aseamănă.

— Adeseori trec una pe lângă alta fără a se cunoaște; sau sunt aproape și... se tem a se întâlni.

— Acei cari iubesc nu sunt sceptici ca d-ta, rosti ea, căutând să întrerupă convorbirea.

Înoptase.

Dânșii mergeau pe câmp, întâlnindu-se cu țăranii cari se întorceau dela muncă, trudiți și tăcuți ducând pe umeri osteneala unei zile întregi de lucru.

Când ajunseră la conac, Cerbureanu le ieși înainte.

— Eu știam că uită să mănânce numai diplomații, când sunt crize ministeriale.

Măria învinuiă pe Emil de întârziere ; «Are un dar nespus de a face pe cineva să-l asculte».

— Asta înseamnă că d. Corbescu va deveni un mare orator politic, profetiză Cerbureanu.

Emil făce un gest de oroare.

Și se așezară la masă.

De obiceiu mâncau în grădină sub cerul liber. Cerbureanu îndemnă pe Emil să'și îndoiască pofta de mâncare, și arătă că formele spiritului sunt adeseori hotărîte de starea bună sau rea a stomacului. Povesti apoi ce mulțumit era de întreaga inspecție

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

făcută pe moșie; grâuele erau minunate. Țăranii îl asigură de produsuri mari. Preotul satului îi spuse că în satul Cerburenii, de mult nu se pomenise astfel de sămănături bogate.

Proza asta, exprimată în cuvinte simple și vesele, risipise puțin gândurile nehotărîte, în care căzuseră cei doi tineri după îndelungile lor discuțiuni.

După masă, Cerbureanu plecă, în trăsură, în satul din apropiere, pentru a juca *preferanță* cu proprietarul de acolo, un bun prieten al său. Făgădui să se întoarcă la miezul nopții.

Emil și Maria intrară în salon.

Ferestrele erau deschise. Un miros de garoafe și de roze pătrundeă înăuntru. Luna plină lumină deasupra unui desiș de salcâmi.

Priveau amândoi tăcuți. Aceleași cugetări îi preocupau; să existe o armonie universală între simțuri și gânduri? Un suspin, un plâns de pe pământ, s'o fi resimțind și aiurea?

După câtevă minute, Emil se întoarse către Maria:

— Cântă, te rog, ceva...

Maria luă un caet de note și'l deschise la întâmplare, apoi se așezâ la clavir.

Întâile note din *Intermezzo* s'auziră fioros și triste, ca un șbor de suspine. Cu cât se ridicau mai sus, acestă muzică părea că se pierde în stele.

Emil priveă profilul Mariei.

Linia frumusețeî ieșeă de sub părul negru și des, ideal de curată. Nasul erâ ca al statuilor din anticitatea greacă. Ochii mari și negri aveau priviri infinite de o nespusă melancolie, ca stelele de seară. Gura ei păstră o tăcere mângâietoare.

Erâ o frumusețe visată, cu un farmec neînțeles în jurul ei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Emil se sculă brusc, îi sărută mâna și se retrase în odaia lui. Pretextă o durere de cap.

Închis în cameră, Emil stă trântit în pat ca un om beat. Eră înăbușit de suspine.

Notele clavirului se auzeau mai dulci și mai povestitoare. Maria începuse *Sonata lunii* de *Beethoven*. Muzica se stingeă în noapte, ca melancolia unui clopot sonor, auzit în vis.

Emil ascultă. I se păreă că-i vorbește prin acele note, îi spuneă că'l înțelege, că știe ce necunoscuturi dureroase se ascund în sufletul lui. Dar el pentru ce e timid și se îndoește.

Afară, tăcere adâncă.

Emil își citeă în inimă ca într'o carte înțeleasă. Patima lui eră absurdă, primejdioasă, dar neînlăturalnică. Această femee îl îmbătase prea mult cu frumusețea, cu sufletul ei. O iubeă! Nu este o laşitate să ai scrupule, temeri, îndoeli, când iubești?

Dar simțul său normal stăpâneă câteodată logica patimei sale. Își aminteă că în această casă, eră un oaspete căruia i se arătase cea mai generoasă simpatie și atunci i se păreă că iubirea lui ar fi umilitoare, veneă prea de jos. Conștiința îl însenină câtevă clipe, apoi recădeă iarăși în delirul simțirii.

Îi va mărturisi totul, va plânge la genuchii ei, și ca un nenorocit, vinovat de crima că o iubește o va rugă să-l înțeleagă, să-l ierte. Fericit nu speră să fie niciodată.

Adormi !...

Despre ziuă, o lovitură ușoară în ușă îl deșteptă. Servitoarea îl vesti că Maria îl aşteptă în grădină, să meargă în pădure.

Emil își simțeă capul ca de plumb. Cam fără voia lui, se duse în grădină. Aerul curat și rece îl înviorâ puțin.

Maria veni înaintea lui, întinzându-i mâna:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Bună dimineața, Domnule Corbescu : ai dormit bine ?

— Vă mulțumesc... La țară somnul este foarte liniștit.

— Pentru că aici, adăogă Maria, toate sunt liniștite : Natura, e sufletele noastre...

Emil o privi în ochi.

— Pentru ce crezi astfel ? o întrebă el.

— Ce să cred ?

— Că și sufletele noastre sunt liniștite ?

— Cel puțin așă mă simt eu. Nu cumvă... A... mi-aduc aminte : știu că D-ta îmi spuneai de niște stări sufletești... ciudate. Dar să mergem mai repede în pădure. Vom vorbi acolo psihologie...

Cuvintele ei ieșeau sglobii ca niște păsări. Se urcară în trăsură, pornind spre pădure.

Intunericul se răriso și o lumină albăstrue se ivea la răsărit. Cerul erà senin. Cireada satului se indreptà molcumă spre pășune. Un copil cu o șubă veche pe umeri, fluerà o doină.

Imensitatea erà plină de răcoare și trezirea ei aveà o măreție solemnă.

Pentru a merge în pădure, trebuià să treacă Oltul pe un pod umblător. Răul își cântă pribegia lui eternă.

Trăsura și vizitiul rămaseră pa mal : Emil și Maria se afundară în pădure.

Tăceau amândoi. Sub bolțile frunzelor erà încă noapte, o noapte parfumată de mirosul ierbei, încărcată de rouă.

Cărarea se pierdeà în cotituri nestrăbătute. Ei o urmau călăuziți de un dor mut, nedeslușit.

Păsările cântau imnuri de viață, de tinerețe, de iubire.

— Ah ! ce frumos e !... exclamă Maria, uitându-se cu ochii umezi către însoțitorul ei,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Emil nu răspunse. Cu acciași ochi de halucinat privia înainte, fermecat de tăcere, de umbră, de apropierea ei.

Deodată întunericul de sub frunze se risipi. O ploae de raze aurii străbătu printre foile copacilor.

Soarele răsărea.

Se opriră amândoi uimiți.

O ciocârlie începu să aiureze...

Tot ce fusese lume, zgomot, vanități, decepții, se uitase. Era un reînceput de viață nouă, de mult așteptată.

Emil îi luă mâinile, șoptind ca într'o rugăciune plină de adorațiune și de lacrimi.

— Mario!... Mario!...

Ea ridică ochii spre el, ca spre cer, pentru a-l înțelege, a-l simți adânc...

El îi cuprinse mijlocul, o lipise nebun de pieptul lui, sărutându-i ochii, gura, fruntea, părul... Ea se lăsă pradă buzelor lui, blândă și alintata ca un copil.

Șezură sub un fag. Erau muți, fermecați, beți..

Maria îl întrebă galeș, ca și cum ar fi șoptit un vers:

— Mă iubești?

Emil îi mărturisi povestea iubirii lui. El nu cunoscuse decât farmecul femeilor, care se dau de interes sau întâmplător. Nici una nu-i lăsase regretul fericirei. Dela prima lor întâlnire, ea îl stăpânise cu un farmec neînchipuit de dureros. Adeseori acest farmec omoară. A iubit-o mult timp tăcut, ținând ascuns și îndoindu-se. Ea ce dredea? Ce simțeă? O rugă să-i spue.

— Ce simt? îi răspunse Maria, — mult... foarte mult!... Ce cred? Că suntem totdeauna slabi. Ieri nu eram sigură că voiu trăi în cadrul decepțiilor melei și azi inima mea bate, e înflăcărată, ca o nebună. Suntem nestatornici.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— De ce nu ne-am întâlnit mai curând?

— Și ce crezi că de astă dată nu voiu fi cu care s'aduc decepție? Întâmplarea schimbă rolurile.

Emil o sărută adânc.

— Nu, sufletul tău e binefăcător ca soarele, tu nu poți aduce decât fericire...

— Dar crezi că voiu ști cum voiu fi mâine? Cum am fost eri, și cum sunt astăzi? Fericirea din momentul acesta ne-o îngădue singurătatea, liniștea de aici. Arborii ne sunt prieteni, ne ascund, iubirea noastră se armonizează cu iubirea naturei. Dar într'un oraș, câte prejudiții, câte piedici, ne-ar îndepărtă unul de altul...

— Să ne iubim cât vom fi singuri!...

— Și pe urmă?

Emil îi luă capul în mâini, o sărută lung, lung, nebun de plăcere.

— Pe urmă? repetă ea, zâmbind trist.

Emil o privi în ochi:

— Pe urmă... voiu muri!...

Tăceri lungi urmau după îmbrățișări pasionate, în care li se părea că sufletele lor mor de-o plăcere nesfârșită. Se strecurau printre copaci ca niște umbre ușoare, stăpânite de uimiri tainice, se opreau pentru a-și dă sărutări nebune, — apoi se afundau pe cărări pierdute.

Ajunseră lângă un izvor ce-și făcea cale printre arbori, ieșind spre câmp pentru a se arunca în Olt. Izvorul avea un curs nălădios și par'că povestea voinic un basm neisprăvit. Aninii îl umbreau.

Maria se uită în apă, sprijinindu-se de brațul lui Emil, care o cinge de talie.

El își aduse aminte de versurile lui Eminescu și le șopti aproape de gura ei:

Ce privești, zâmbind în unde?
Ești frumoasă, se'nțelege.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Singurătatea, parfumului frunzișului, șoaptele izvorului, lumina ce se strecură printre ramuri, se împreunau într'o înțelegere misterioasă, ca să înflăcăreze tot mai mult simțirile celor doi iubiți. Ei nu priveau natura ca pe-o eternă nepăsătoare la durerile și fericirile oamenilor.

O simțeau vie, bună, conștientă de iubirea lor, ferită ca și ei.

Emil strângeă, arzând, mâinile Mariei, a căror atingere dulce și blândă îl înfiorâ de o plăcere nespusă.

Șezură pe iarbă, lângă izvor, ca doi pribegi cari umblau de veacuri, în aceleași singurătăți și iubire nesfârșită. Vor asculta o clipă povestea izvorului, apoi se vor pierde iarăși în drumul lor, etern.

Peste înfățișarea reală a vieții lor, căzuse un văl fin, vrăjit, schimbând'o într'un vis neînchipuit de frumos. Dar în fundul sufletului lor, trăsăreă din când în când frica de sfârșit, teama instinctivă de nestatornicia iluziei. Și atunci la veneau pe buze cuvinte copilărești, dar dureroase în adâncul lor:

— De ce nu este viața o veșnică iubire?

— ...«O! timp, oprește-ți zborul!...»

— N'ai vrea să rămânem astfel totdeauna... totdeauna?...

Maria își desfăcuse părul, și ascunsese sub el capul iubitului ei. Gurile lor se căutau în noaptea neagră și parfumată a părului, câteodată el simțeă pe obraji atingerea genelor ei, cari clipeau des. Și stau așa nemișcați, aiuriți. Clipele deveneau eternități... Izvorul singur urmă să povestească taina lui neînțeleasă. Ei îl auzeau ca de departe.

Când dădeau părul la o parte, ochii lor se deschideau umezi și uimiți. Își surâdeau cu recunoștință.

Adieri ușoare împrăștiau acorduri printre frunze.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Câte o foae, îngălbenită de timpuriu, căděa în apă și se lăsà a fi dusă departe.

Emil urmăreà aceste foi căzute, rătăcite pe unde: ele îi șopteau un înțeles trist... Își rezemà fruntea pe sânul Mariei și se gândeà mai mult la sensul real al unei frunze căzute, decât la minunea clipelor de fericire.

Maria își apropiè gura de gura lui. Glasul ei se îndulceà.

— Emil, tu m'ai făcut să înțeleg viața și fericirea. Nenorocirile și moartea nu vor puteà să mă mai îngrozească de acum! Eu am trăit, — poate prea mult!... În câte vieți s'au însemnat fericiri ca ale noastre? Cine știe, dacă nu suntem cei mai fericiți...

Puterea lor de a simți, exaltà aceste clipe trecătoare și obicinuite de fericire omenească. Și fără să știe, ei se înșelau asupra nestatornicului vis de iubire, idealizat de inimele lor tinere și de frumusețea naturei înconjurătoare.

VI

Aceste inimi se căutau de mult, se întâlniseră, poate, cam târziu, dar se recunoscuseră. Ce întâmplare rea înstrăinează inimile care sunt menite să se înțeleagă, și adesecri, face să nu se întâlnească niciodată?

Maria aruncase peste trecutul ei un văl de uitare, într'o clipă de fericire iertase toate durerile.

Acum simțiă nevoia de a fi totdeauna împreună. Păstrăseră închise, în tăcerea sufletului, atâtea comori de iubire, de ideal, pe care acuma le risipeau unul pentru altul, ca pe niște bogății nesfârșite.

Își povesteau despre vremea când nu se cunoscuseră. Emil îi vorbeà de citirile lui îndelungi,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

de veghierile meditative, de noptile pline de melancolie şi singurătate. Adesecri, îndulosat de neîncredere în viitor, plângeà ca un copil părăsit. Mama lui îl surprindeà, căci i-ar fi auzit suspinele din cele mai adânci depărtări, îl mângâiâ, se uità cu un fel de ură la acele grămezi de cărti care umpleau mintea copilului ei de gânduri şi neliniste.

Işi aminteà ce adânc şi neînţeles îl impresionà aiuritul vag al noptilor de vară, tăcerea satelor şi mai ales ochii de femei. De pe atunci întocmeà din conture ideale o vedenie de poet, frumoasă şi dătătoare de fericire. Odinioară vedenia aceia n'avea nume şi se pierdeà în nori: acum erà reală şi o chemà *Maria*.

Venecà apoi pagina adolescenţei lui tristă şi obosită. Studii fără preget, aspiraţiuni, alunecări în porniri dezordonate, descurajări, boală, desacorduri dureroase între sensibilitatea lui delicată şi mediul social, — în sfârşit, sfânta întâlnire a farmecului său...

Maria privecà în trecut cu o nesfârşită tristeţă. Se vedeà copilă, învăţând clavirul, şi limba franceză, c'o guvernantă belgiană. Mama ei o iubiâ ca pe un înger. Cuvintele acestei mame, bună şi inclinată către melancolie ascunsă, sărutările ei dureroase de dulci, o făceau uneori tristă, uneori fericită. N'ar fi putut să trăiască o oră departe de mama ei...

Intrà apoi, ca internă, într'un institut privat. O!... enervarea şi urâtul primelor zile între o mulţime de camarade, necunoscute, cu alte temperamente, cu alte educaţiuni.

Işi aminteà tăcerea şi monotonia dormitorului, şoaptele între prietene, intimităţile tainice, citirile, pe furiş, a cărţilor oprite, visările şi reveriile ţesute în întunerice. .

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Şi ţineă minte, cum de pe atunci, tălmăceă înţelesul vieţi la o iubire vecinică şi fericită.

După aceste mărturisiri, îmbrăţişările lor erau mai nesfârşite. Să trezeau din ele ca din nişte vecinicii de extasuri.

Îi ocrotea tăcerea nopţilor, colţurile ascunse, sub pologuri de frunze, singurătăţi nestrăbătute până atunci. Natura par'că respiră, se îmbată de parfumul voluptăţii lor.

Într'o zi, fericirea lor prea mare îi înspăimântă. Se gândiră la cei cari plâng, la cei cari sufăr şi sunt singuri.

Spre scăpătatul soarelui, trecând prin sat, ţipetele unei femei bătrâne îi oprì în loc.

— De ce te jeleşti aşà femeee?! o întrebà Maria.

Înecată de suspine, ţăranca nu putù spune de cât:

— Moare... moare.. moare...

Emil şi Maria intrară în bordeiu.

Pe un pat de scânduri, acoperit cu o velinţă murdară şi veche, o fată de optsprezece ani eră în agonie. Un moşneag slab şi gârbov, apropiă o lumânare de ceară aprinsă de mâinele muribundei.

În bordeiu, întunerice şi umezeală, nici chiar o rază de soare.

Murinda eră chinuită de spasme îngrozitoare. Ochii ei mari şi albaştri, umbriţi de gene negre, se pironiseră în tavan, sticloşi şi înfiorați.

Emil eşi afară trăgând după sine pe Maria, care tremurà.

Preotul satului sosì tocmai atunci, nepăsător şi cu o naivitate de animal în figură.

Ţăranca, împreunându-şi rugător mâinele către cer, repetà în hohotul plânsului:

— Moare... moare... moare...

Două-trei vecine, atrase de ţipete, alergară în grabă. Un tăcău, înalt şi voinic, da veste printre

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

bacți, că se prăpădește Mira, frumoasa satului.

Emil și Maria se simțeau înduioșați până la lacrămi. Ea șopteă, ștergându-i mâna, lipindu-se de el c'un fel de frică:

— Nenorociții! Nenorociții!...

Emil îi propuse să trimită moartei o coroană de flori, și să roage pe D-l Cerbureanu să plătească cheltuelile înmormântărei.

Părinții Mirei erau săraci și bolnavi. Într'un an le murise patru copii de oftică.

Maria îi mulțumi de această idee generoasă.

Pe șoseaua care ducea spre conac, întâlniră un moșneag, dncând legat cu o frânghie pe un țăran tânăr, care mergea încet, obosit și în neștire. Alături de el se ținea un câine slab și urât. Moșneagul eră plin de praf, veneă de departe și căta în pământ, a desnădejde.—Când trăsura îi ajunse, ei își descoperiră capetele cu respect.

— Unde te duci moșule? întrebă Emil.

— La oraș, să trăiți Domnule!

— Pentru ce?

Moșneagul clătină din cap:

— De, păcatele mele!... M'au învățat oamenii să duc pe fiu meu la spital, în oraș, doară s'o face mai bine.

— Dar ce are?

— Ia... boala cea... ducă-se pe pustii!...

Moșneagul își făcu cruce. Maria se uită în ochii flăcăului. Eră blând, aveă ochii triști și dulci, păreă un sfânt dintr'o Biblie veche.

— Și ce face? întrebă Emil pe bătrân.

— Nimic, — de cât noaptea, fuge de acasă și o ia prin beag pe câmp. Până despre zi umblă așa, năuc, lătrând ca câinii. Într'o zi, i-am ascuns câinele ăsta, care stă lângă el, a luat securea și eră să mă ucidă de nu-i arătam jigania.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Când latră el, latră și câinele ?. întrebă Emil.

Emil dete bătrânului câțivă lei și-l sfătui să poposească noapteà într'un sat din apropiere. Până în oraș drumul erà lung.

Moșneagul le mulțumi, urându-le sănătate și pază de rele.

Când ajunseră acasă, Maria intră în grădină și începù să plângă... Emil culese flori pentru Mira.

Lângă fericirea lor erau atâtea nenorociri, lumea erà așa de plină de vaete, că accentul iubirii lor li se părù ca o notă discordantă în armonia durerilor universale.

Cerbureanu erà îngrijat de impresiunile aceste dureroase, cari răneau simțirea fiicei sale. El căuta s'o liniștească cu vorbe înțelepte și bărbătești, apoi se grăbi să trimită ajutorul bănesc, pe care Maria îl ceruse pentru nenorociții părinți ai Mirei.

Emil erà trist și tăcut.

Cerbureanu se prefăcù mâhnit, luă aerul unui profesor sever:

— Domnule Corbescu, dar și D:ta ești slab ca o femee!... Aaa!

Seara primiră o scrisoare delà Ionel, prin care le vestèà începutul vacanței și dorința d'a veni la țară.

Rămași singuri, Emil se apropià de Maria care sfârșià ultimele pagini *Terres Vierges* de Turgheniefi.

Trecuseră în salon.

— Divin suflet! șopti el, tu ești creat pentru a iubi și a mângâià... Dar mi-e frică...

— Frică?... de ce?

Ea închise cartea, o puse încet pe marginea mesei și rămase ca în ascultarea unei povești.

Emil urmă rar și trist.

— Frică de a nu te pierde, de a nu mă uità, de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

a nu plecă de lângă tine, de a nu rămâneà iar singur!... Iubirea mea nu e o dorință, care se stinge, după ce a fost satisfăcută. Crezi că voiu mai puteà înțelege viața fără tine?... Mi-e frică să nu plătesc fericirea de azi cu o mare nenorocire, în viitor...

— Putem noi schimbà viața?... întrebă Maria? apoi adaose, după o pauză: Oamenii sunt încă niște copii cari n'au înțeles de atâtea veacuri că viața e în fond o durere. Pentruce nu ne-am obicinui, s'o simțim astfel?

— Nu-mi vorbi așa... Spune-mi că'mi vei fi totdeauna o icoană de mângâere și iubire. Înțelegerea desăvârșită a inimilor noastre nu este o fericire?

— Și tu crezi în fericire?

— Mă îndoiam de ea când nu te iubeam; acum o văd, e reală: ești tu.

Prin cuvinte ei își turburau seninătatea iluziilor cu neîncrederi în viitor, cu frica de uitare și de nestatornicie. Numai în sărutările lor mute își mărturiseau, își jurau eternul *totdeauna* al amorului.

Emil însă era tot neliniștit de aceiaș îndoială. Ar fi voit să meargă la Cerbureanu, să nu mai ție ascunsă această iubire pentru fiica lui. Poate că el nu se va împotrivi la unirea lor.

Dar Cerbureanu, cu toată generozitatea lui față de cei mici, avea orgoliul bogăției sale. El primise pe acest tânăr cu un fel de bunătate protectoare. Il văzuse sărac, inteligent și simpatic, se interesase de dânsul, fără a-l umili. Orice ar fi trecut peste marginele acestei bune-voinți, Cerbureanu ar fi luat-o drept o nesocotință de copil sau de ingrat.

Emil își opri pentru totdeauna nebunia unui asemenea pas, se gândi chiar a rări întâlnirile și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

intimităţile nesocotite, care puteau fi surprinse pe neaşteptate.

*

Cerbureanu scrisese unui prieten al său din Bucureşti, Mişu Dorescu, rugându-l să însoţească pe Ionel până la ţară. Copilul era neobicinuit să meargă singur cu drumul de fer.

Aproape în fiecare vară, Dorescu petrecea câteva săptămâni la moşia lui Cerbureanu. Acesta ţinea foarte mult la el; cu tatăl său, cel mai mare proprietar din judeţul Dolj, fusese bun prieten.

Mişu Dorescu era un tânăr de treizeci de ani, care ajunsese în scurt timp să'şi facă o însemnată reputaţie politică. Întors din Paris, unde cheltuise o parte din averea părintească, se făcu cunoscut prin câteva discursuri strălucite, ţinute în timpul unei alegeri electorale. La început, se arătă ca un democrat înaintat. Vorbi de drepturile economice ale poporului, de sufragiul universal şi făcu istoricul, odios de cinic şi imoral, al partidelor noastre politice.

Mai mulţi tineri se grupară în jurul lui.

Şefii liberalilor căutară să-l atragă, lăgăduindu-i sigur că-l vor alege în colegiul al doilea, şi, poate mai târziu, îi puteau deschide un drum spre banca ministerială.

Caracterul lui Dorescu nu putu rezistă ispititoarelor promisiuni şi intră în partidul pe care-l'o lună mai înainte îl sfăşiase.

Fu ales deputat.

In cameră era socotit ca unul dintre fruntaşii oratori ai partidului liberal, care se află în opoziţie.

Cerbureanu aminteă adesea ori despre dânsul:

— Iată un tânăr de mare viitor!

Sosirea lui Dorescu, însoţit de Ionel, fu o sărbătoare pentru Cerbureanu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Dorescu avea o frumusețe bărbătească, cu forme energice, cu mișcări hotărîte, cari arătau un temperament neînclinat către visuri și slăbiciune.

Ionel era palid și obosit. Cerbureanu dete singur ordin slugilor să-i aleagă un cal de călărie.

Toți fură de acord asupra programului pe care trebuia să-l urmeze Ionel în timpul vacanței: călărie, umblări pe jos, băi reci în Olt și râs mult,— mult râs!...

— Dar pentru asta ne lipsește un comic, zise Emil.

— Comicul voiu fi eu, răspunse Dorescu. V'asigur, Domnule Corbescu, că adevărata filosofie a vieții constă în a ști să râzi și a face pe alții să râdă.

— Chiar când ești trist?

— De sigur. Orice om poate fi trist pentru sine, dar e dator să fie vesel pentru alții.

— Ciudat!...

Cerbureanu îl întrebă asupra situațiunei politice. Guvernul conservator se clătină, o apropiată criză ministerială eră neînlăturabilă. Dorescu avea de gând să interpeleze. Deja se aflase despre asta,— un ziar liberal anunțase, — și printre cercurile junimiștilor domneau temeri. O interpelare a lui Dorescu puteă să deă naștere la complicațiuni.

Emil avea în tânărul deputat un triumfător. înarmat cu puternicul simț al realității. Bunul traiu și vanitatea unei glorii eftine eră singurul ideal, pe care'l urmăreă fără preget și siguranță.

Sosirea lui Dorescu puse între Emil și Maria rezerve și o răceală prefăcută. Rareori puteau fi singuri și adeseori schimbau o strângere de mână grăbită, un cuvânt pe jumătate șoptit.

Într'o dimineață, pe când ceilalți dormeau încă, ei se întâlniră în grădină.

— Trebue să plec, îi spuse Emil, cu vocea agitată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

De ce?

— Nu mai putem fi singuri!... Nu știu să mai fiu stăpân pe mine. Mă tem să nu mă trădez, ceia ce ți-ar face rău.

Intrară în chioșc. Maria îi înlănțuì gâtul cu brațele, îl apropiă de gură și, dându-i tot sufletul într'o sărutare nestărșită.

— Mă vei uità, Mario? o întrebă el.

— Nici odată!... Cu sufletul voiu fi totdeauna a ta!..,

— Ne vom mai vedeà! Vom mai puteà vorbì? Sau ne putem zice adio pentru totdeauna?

In glasul lui tremurà un plâns înăbușit. Nu știură ce să'și mai spue; cuvintele le periseră. In inimele lor se făcuse un gol nemărginit, unde răsunau accentele pierdute ale unei presimțiri negre. Ceva nedefinit, mai puternic decât voințele lor, îi întorceà din drumul iubirei, pe care porniseră atât de fericiți! Erà o deșteptare bruscă într'un vis abiă început.

Maria îi făgădui să-i scrie. La iarnă erà hotărîtă să petreacă o lună în București. Acolo se vor vedeà, și vor vorbì, se vor întâlni singuri poate.

El repetà iarăși cuvântul copilăresc, ce'i năvăleà pe buze, ca o temere a sufletului său slab:

— Mi-e frică... mi e frică... Voiu rămâne iar singur..., mă vei uità... Voiu muri nebun...

Ea îi uciseà cuvintele acestea desnădăjduite cu sărutări de foc. Il strângeà așà de puternic în brațe, par'că s'ar fi luptat cu cineva să nu'l smulgă. Intr'o clipă își aduse aminte de farmecul ce-l aveà glasul ei asupra lui, și-i șopti cu o duioșie magică.

— Nu plecà... rămâi,.. rămâi...

La dejun, Doreseu propuse lui Cerbureanu să facă o partidă de vânătoare.

— D-ta vei luà parte? întrebă pe Emil.

Acesta nu se putù stăpâni de a-și arătà groaza

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

de vânătoare și mila pentru bietele pasări. Deputatul surâse maliţios, afirmând că sentimentalismul acesta nu e din veacul nostru. Cerbureanu spuse că, de câtvă timp, isprăvniceii săi erau pe urma unei bande de cocori, care îi devastaseră câtevă tarlale de porumb.

Se jură că va ucide câţivă. Ionel îl rugă să'i prindă unul viu, îi vor smulge aripele și'l vor ţine în curte, ca pe o podoabă.

Două ore, după dejun, Dorescu și Cerbureanu, îmbrăcaţi de vânătoare, porniră într'o trăsură, urmată de trei ţărani călări.

Maria se retrase în salon. La masă vorbise puţin, păreà neliniștită și distrată. Ar fi voit să n'audă vorbă, să nu vadă oameni.

Ionel își luă velocipedul, și se îndreptă în sat.

Emil intrà în odaia lui. Pe o măsuţă, lângă patul lui de culcare, se vestejiso un buchet de flori de câmp, pe care îl culesese Ionel, cu o zi mai 'nainte. Erau flori simple, fără miros, cu culori închise, crescute singuratice, printre buruieni și grâne.

Își pierdù câtvà timp uitându-se la ele. Soarele intrà arzător prin ferestrele, pe care Emil le deschisese pentru a aveà în faţa ochilor nemărginirea orizontului. Satul se zărcà pustiu, prăbușit sub căldura năbușitoare.

Câteo barză, cu aripele întinse, da ocoale lenește în înălţimile văzduhului.

Emil priveà peste tot, lăsat în voia unor gânduri liniștite. Cuvintele Mariei: «Nu pleca .. rămâi...», îi reveneau în minte. Pentru ce'l opreà? Pentru a-l face fericit? Dar lui par'că îi erà teamă să prelungească aceastà fericire, de a fi lângă ea. Simţeà ceva nelămurit, ce'l îndemnà mereu să plece. Și cu toate astea, la ideia că n'ar mai putea-o vedeà, i se întunecà mintea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Un moment păreă că se revoltă contra lui însuși. De unde îi veneă atâta neîncredere? Cum nu se puteă hotărî să-și întrerupă odată analiza aceasta zădarnică și chinuitoare? Se simți nenorocit prin felul său de a iubi.

Spre seară, un țăran călare, aduse veste la curte că boerii erau opriți pentru noaptea aceia la subprefectul plășii, a cărui reședință se află într'un sat din apropiere.

Eră vorba să se întoarcă a doua zi cu mult vânat și cu noi oaspeți.

— Am să'l botez... *Numa Pompiliu*.

Apoi povesti uimirea copiilor de țărani, când îl vedeau alergând cu velocipedul. După masă se culcă; eră obosit.

— Mâine vom aveà lume... Uf! — și Maria însoți cuvintele cu un gest de enervare.

Emil păreă că visează la o singurătate desăvârșită, undo n'ar fi fost de cât ei.

Intrară în grădină. Florile înbătau adierile, cari treceau răcoritoare prin aerul limpede. Luna plină și înflăcărată se ivi cu primele stele, împrăștiind peste întinderile câmpiilor farmecul răsăritului ei trist.

Șezură pe o bancă, alături. Umerii și genuchii lor se atingeau. In sufletele lor se făceau tăceri și extazuri adânci. Câteodată își căutau mâinele, și le strângeau ușor fără a se uită unul la altul.

Când vântul băteà mai tare, risipeà fire din părul ei, judecându-le pe ochii lui Emil.

Din vreme în vreme, el îi șoptea încet, molatic, cu'n fel de silință:

— Te iubesc... te iubesc...

Sau îi cântă o poezie fără rime, fără ritm, o poezie nemeșteșugită, țesută din mărturisiri nebune, din aiurări ideale...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Şi par'că simţeau că'n toate lumilea aceea strălucitoare, risipite în spaţiu, tresăreà o iubire nemărginită. Noaptea erà parfumată de voluptate.

Emil îi luă capul în mâini, o sărutá adânc, adânc, rugător de adânc...

Tremurau, erau nebuni de fericire; le veneà să se omoare în beţia îmbrăţişărilor.

Într'un moment îşi deterà seamă că-i târziu. Luna se ridicase sus; noaptea erà uimitor de frumoasă şi tăcută.

Maria se uità, visătoare, în spaţiu. Ochii ei luceau, mari şi negri, luceau umezi şi fermecaţi. În ridicarea lor spre cer, sub genele umbritoare, păreau că şoptesc rugăciunea mută de recunoştinţă a sufletului ei beat de o fericire negrăită. Noaptea dedese iubirii lor un cadru feeric.

Şi fără a şi-o mărturisi, se gândeau poate amândoi în aceiaşi clipă, că marile fericiri nu sunt făgăduite decât departe de lume, în sânul Naturei, care nu pismueşte şi nu face rău.

VII

Venise toamna.

Emil se află în Bucureşti de câtvà timp. Îşi reluase lecţiile pe care le preda în familii şi urmà cursul la Universitate, cu regularitatea unui om liniştit. Dar în toate aceste îndeletniciri, lucra cu o voinţă silită, mai mult cu o voinţă de a voi.

Trecuseră trei luni, de când nu mai ştiă nimic despre Maria. O singură scrisoare primise, la începutul lui Septembrie, din partea lui Cerbureanu, prin care îl înştiinţa despre sosirea lui Ionel, rugându-l să aibă aceiaş grijă ca mai înainte.

O vacanţă întreagă petrecută la ţară schimbase

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

puțin firea lui Ionel. Erà mai vesel și timiditatea lui maladivă păreà că dispăruse.

Emil căută să afle ce se petrecuse la țară, în lipsa lui. Ionel nu prea știà ce făceau «ai lui» în casă, el erà mai toată ziua, călare, prin păduri, pe câmp. Cerbureanu fusese vecinic ocupat cu afacerile moșiei și cu drumurile, care le făcea foarte des la un port, lângă marginea Dunărei. Maria erà mai totdeauna însoțită de Mișu Dorescu, care o făcea să râdă.

— Ce om glumeț este D-l Dorescu, spuse zâmbind, Ionel. La masă tata nu se mai puteà ține de râs .. Imità pe toți deputații cum vorbesc.

Apoi, după o pauză, uitându-se stîos în ochii lui Emil;

— Pe Dumneata te numeà «melancolicul» !... Dar Maria îi vorbea foarte bine despre d-ta și se supără când vrea să glumească pe seama d-tale.

Emil aștepta mereu o scrisoare dela ea, cum se așteaptă fericirile care nu vin niciodată. Pentru ce nu-i scriă? Se îndoiă de discreția lui? Se temeă ca mai târziu să nu facă din scrisorile ei o armă primejdioasă? Încercă, poate, să-l uite, punând între ei dureroasa tăcere a inimilor, care nu se pot iubi la lumina zilei, fără frică de prejudiții și de scrupule? Sau nu-i scriă pentru că nu'l mai iubeà acum?

Dar ce fusese idila lor dela țară? Poate... un vis neînțeles, nebunia unor plăceri trecătoare, gustată de două simțiri tinere, sub cântecele arborilor, în singurătăți depărtate. O idilă care începe ca o romanță de chitară, naivă și dulce, stârșindu-se cu o tremurare de triluri ușoare...

În sufletul lui Emil, idila se schimbase în tragedie. El nu se puteà mângâia numai cu amintirea clipelor trecute, socotindu-le ca pe niște tim-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

puri de tinereţe. El simţeà, nebuneşte de adânc, nevoia unei iubiri nesfârşite.

Sărutările Mariei, acele focuri dulci, neînchipuit de dulci, îi arsese pentru totdeauna gura, ochii, sufletul. Le simţeà ca pe nişte dureri divine!

Înnebunià de nostalgia de a-i auzi glasul ei, mângâetor ca un acord de harpă. E ceva mai trist ca amintirea unui glas de femee, ca e ţi-a şoptit eternele cuvinte de iubire? Cum s'ar puteà spune tăcerea de mormânt, tăcerea de neant, care ţi se face în suflet, când eşti departe de acel glas, nu'l mai vezi, nu'l mai auzi şi 'ţi e frică de a nu 'l mai auzi încă odată?

Emil ştià ce mult îl înţelesese această femee. Tot ce erà în sufletul lui misterios, ideal, aproape nepătruns, ea îl descoperise ca pe o comoară, menită a îmbogăţi de fericire o viaţă întreagă. A-ţi înţelege cineva sufletul, ca pe o carte, erà pentru Emil singurul adăpost contra a tot ce viaţa are ca decepţie şi răutate. Se temeà să nu rămâe singur, cu desăvârşire singur, obscur şi neiubit. O mare parte a cauzei, care produce descurajarea şi pesimismul, nu este tocmai această durere de a nu fi iubit şi înţeles?

Câţiva prieteni observară starea ciudată în care se afla amicul lor. Încercară să l aducă, în mijlocul lor, să'l îndemne iarăşi în plăcerile unei vieţi nepăsătoare şi vesele, dar fu peste putinţă. Singurii prieteni cari nu-i putem apropiă sunt cărţile şi natura.

În cărţi întâlnim eroi cari ne sunt fraţi de simţire.

Emil recità, ore întregi, poveştile amanţilor celebri.

Alteori porneà încet spre şosea. Teii se scuturau. Soarele de Octombrie aruncà peste arbori o lumină palidă. Erà ceva trist în aer, pe cer, în suflete...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Se așează pe o bancă, privind la căderea frunzelor, care deșteptau în cugetarea lui înțelegeri nestatornice, filosofia veciniculuĭ nimic, nimic, nimic.

Și cu o putere de idealizare exaltată, el prefăceà viața aceasta mincinoasă și rea, într'un vis senin, — nostalgia paradisului pierdut.

I se părea că fericirea lui ar fi simplă, că ea n'ar fi ținut decât un loc mic în lumea asta, că dintr'însa nu s'ar fi resfrânt nici o umbră de răutăți pentru alții. Cine ar fi îndurat vreun neajuns, vreo nenorocire dacă el ar fi fost fericit?

Se hotărî să-i scrie. Îi va mărturisi tot ce simte, tot ce gândește, tot ce visează, și o va rugà adânc să-i spue dacă îl iubește sau dacă amorul ei n'a fost decât o slăbiciune în care adese ori femeile cad fără a-și da seamă pentru ce.

Tăcerea ei însă îi învingeà hotărîrea. Fără îndoială acestă femee poate își reaminteà acum, surprinsă, ce nesocotință o aruncase în brațele unui tânăr, pe care abea îl cunoscuse. Și de sigur, nu-și iertà nebunia, care îi lăsase în suflet o părere de rău ce o rușinà de sine însăși.

Dar din despărțirea lor erà peste putință să prevadà că va urmà tăcere sau uitare. Ea îi rostise cuvinte cari, în iubire, au înțeles sfânt. Ah! pentru ce nu puteà fi sigur de nimic?

In ore de reflexiune mai liniștite își ziceà că totul se sfârșise, că fusese ca un surâs de noroc. Iubirea are adeseori capriciile ei ușoare, de cari unii oamenii nu știu să se folosească, iar alții le iau în serios.

* * *

Nopțile de iarnă se apropiau lungi și monotone. Emil, le țeseà din vegheri, din citiri îndelungi, din aceleași neliniști sufletești.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Intr'o zi se pomeni c'o scrisoare dela Cerbureanu, vestindu-l că va sosi curând în București să vază pe Ionel.

Pentru ce veneà singur? Maria ar fi putut să-l însoțească, ea trebuià să știe cât o dorește, ce binefăcătoare i-ar fi fost o revedere.

De astă dată îi luci clar în minte ironicul sfârșit al povestii lui triste.

Emil se arătă ocupat și abătut față de Cerbureanu. Acesta voià să-l ducă la operă, la teatru; Emil însă pretextă afaceri, indisposiții.

— Maria m'a rugat să-ți exprim salutări din parte-i, îi spuse Cerbureanu, pe când luau dejunul amândoi într'un birt.

— Pentru ce nu v'a însoțit la București? întrebă Emil.

— Știu și eu!... nu-i place Capitala. A rămas lângă o mătușe a ei.

Și adause răzând, după o pauză:

— Pe cât văd, femeile se plictisesc rău, după divorț...

Emil zâmbi silit.

— Dar iarna asta am pus la cale un sfârșit. Mișu Dorescu îmi cere mâna Mariei.

Cerbureanu se opri să sugă un picior de rac, apoi reluă șirul vorbei:

— Incontestabil, Dorescu e un tânăr de multă valoare, are o reputație însemnată și cred că nu va displace Mariei. Este adevărat că, în prima căsătorie ea a încercat o decepție crudă, dar de astă data nu mai e vorba de consimțimântul inimei, — o copilărie fie vorba între noi, ci de o înțelegere înțeleaptă a mea. Orice s'ar zice, în chestia mariajului eu sunt de vechea părere că părinții trebue să hotărască. Ei totdeauna au experiența propriei lor căsătorii.

Emil nu mai mâncă; bău un pahar cu apă, și-și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

aprinse o ţigară. Nu simţi nici o emoţie, faţa îi rămăsese liniştită. Dar i se păreă că cineva, cu un cinism brutal, îi spune o minciună hidoasă, şi făcù un gest involuntar de indignare.

Cerbureanu după ce cerù să i se aducă fructe şi brânză, prelungì iarăşi firul cuvintelor:

— Cu ocazia asta voiu aveà ultima înţelegere cu Dorescu. După prânz mă duc să-l întâlnesc la Camerà.

Emil risipeà mereu nori de fum.

După dejun, se despărţiră.

Cerbureanu se urcă într'o trăsură îndreptându-se re hotel Regal.

Ningeà.

Emil îşi ridică gulerul paltonului, vârî amândouă mâinile în buzunar şi o luă spre casă.

Ce se petreceà în sufletul lui? în lumea exterioară? Nu-şi da seama de nimic. I se păreà că trece în neştire printr'un întuneric imens; se înăbuşeà, ar fi voit să ţipe, să se oprească, tremurà de frică, căutà nebun o rază de lumină.

— Domnule, dar nu bagi de seamă?

Lovise cu cotul pe o doamnă care mergeà grăbită, cu rochia ridicată până la glezne.

— Pardon!...

Emil se desmeticì puţin, se uită în jurul său: eră pe stradă, pe lângă el treceau oameni, şi ningeà, ningeà...

Ajunse acasă. In odae frig. Sună şi spuse servitoarei să-i facă focul.

Când lemnele începură să trosnească, Emil se aşeză pe un scaun la uşa sobii şi îşi pironì ochii la flăcările dogoritoare. Se simţeà abătut, un fel de părăsire de sine îl coprindeà încet-încet, ca un sfârşit al puterilor — şi începù să plângă.

Plângeà liniştit, uitat şi singur, — plângeà un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

vis pierdut așa de iute, un vis frumos, — flacără ideală, crescută în sufletului său.

Din adolescența lui el desmierdase acest vis împodobindu-l cu speranțele cele mai minunate, făcându-l tot mai frumos, devenindu-i indispensabil ca lumina.

In trecerea lor prin viață, unele suflete au nevoe a fi totdeauna întovărășite de o iluzie, de un ideal, fără care existența le devine tristă și lipsită de înțeles.

Emil vedeà acum că nu face parte din numărul imens al oamenilor, cari știu să se obișnuiască cu toate întâmplările vieții absurde și nestatornice. El își determinase un drum, și fără voe se trezeà pe căi necunoscute, ca un rătăcit.

Durerea decepției sale constà mai mult în puterea lui de-a simți. Pentru alți oameni, ea ar fi fost un sfârșit de iubire, nelogic ca toate sfârșiturile, peste care nu se poate aruncà decât ironie și uitare. Dar în firea lui Emil această decepție hotărà o stare sufletească.

VIII

Au trecut ani...

Emil fusese numit profesor la gimnaziul din orașul S... Elevii îl iubeau. Noul profesor erà blând, familiar și explicà lecțiile cu un fel de farmec sugestiv.

Dar lumea observase că omul acesta trăià singuratic, nu intrà în saloane, și nu-și făceà cunoștințe.

Nevasta unui căpitan spusese rânzând, la o serată dansată, că «ființa asta vine din altă lume». Cuvântul se prinsese și trecuse din gură în gură, ca o ironie spirituală.

Mirarea tuturor erà nepăsarea în care se înfășurà omul acesta, asupra căruia lumea făceà pre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

supunerile cele mai fantastice. Particularitățile lui erau, mai ales, repetate, discuțiuni ale femeilor curioase în adunările lor intime.

— Ce o fi având de nu vorbește?

— Mă prind că nu scoate zece vorbe pe zi.

— Trăește cu cineva?

— Aș!... e singur cuc.

— O fi suferind de ceva...

— E slab, prăpădit...

— E pe dric...

— Săracu!

In orașele mici din provincie, un om, deosebit de alții, cu defecte sau calități particulare, care stă retras de amestecul oamenilor comuni, e îndată luat la cercetare, judecat și clasat.

Emil se simțise adeseori enervat de curiozitățile lor; ar fi dorit să fie într'un oraș mare, zgomotos, sau la țară, în liniște și singurătate, unde nimeni nu te cunoaște, unde poți trăi cu tine însu-ți. Dar obicinuindu-se cu micile mizerii, cari ți le fac tocmai acela pe cari nici nu-i cunoști, păstră indiferența neîntreruptă a unui animal de menajerie, sub privirile numeroase ale vizitatorilor.

Timpul trecea, încet, foarte încet. Unele zile păreau nesfârșite, toate erau țesute de urît și tristețe.

Afară de orele școlii, Emil cădea în dureroasa tăcere a sufletului său abătut. In el nu licărea decât aceiași cugetare neclintită, — flacără în agonie, — asupra trecutului său. Nu putuse uită nimic: rămăsese acelaș farmec vag, stăpânitor ca un vițiu, ca o nebunie.

Sufletul lui trăiă ca un bolnav în ultimile zile din supremele sforțări. Peste el o melancolie grea, — grea ca țărâna care se aruncă peste morți, pe care li se pare că o simt acei care asistă la

Muzeul Digital al Românului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Câte odată zilele acele i se păreau foarte vechi-adâncite în noaptea unor vremuri, de cari se ui, meà că-şi mai aduce aminte. Dar mereu, mereu, veneà de acolo tristeţea unui regret neînchipuit de dureros, care fără a-l omorî, îi zădărnicià viaţa, îl făceà pentru totdeauna nenorocit. Erà ca o durere ce chinue încet, cu un fel de rafinament hidos, rupe simţirea coardă cu coardă, sfâşie pe'n delete, savură victima.

Pe Maria n'o mai văzuse de ani întregi. Ea se măritase cu omul ales de tatăl său.

In această a doua căsătorie intrase fără iluzii, pregătită pentru decepţii, cu amintirea pe jumătate uitată a paginei de fericire fără sfârşit. Uneori îşi aduceà aminte de Emil, îl priveà în gând, îl presupuneà fericit şi se credeà uitată de el.

Doi ani după căsătorie născù un copil. Când fu mamă, nu se mai gândi la nimic, copilul ei îi umpleà vieaţa cu datorii şi griji plăcute.

In vremea asta, Emil se împrietenise cu'n tânăr, care fără a se apropià de caracterul său, de temperamentul său, îi inspirà o încredere şi o simpatie binefăcătoare. Tânărul acesta se numià Grigore Priboiu, păreà a fi de treizeci şi doi de ani, deşi figura lui păstrà încă frăgezimea şi părul mătăsos al unui adolescent.

Erà din rasa oamenilor puternici, normal organizaţi, în care raţionamentul stăpâneşte simţirea şi imaginaţia. Ii plăceau artele, fără a exagerà sau micşorà însemnătatea lor, aveà speranţe mari în îmbunătăţirea omenirei, prin progresele ştiinţei, nu tăgăduià partea bună a religiei şi urà politica.

Trăià modest cu meseria de avocat.

Dar lucru ciudat: iubind mulţimea, interesându-se de soarta ei, îl atrăgeau în acelaş timp şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

sentimentalii, visătorii, originalii, *excepționalii* vieței, cum îi numeà el. Față de acești oameni el arătà o prietenie blândă de observator senin și puțin ironic, se fereà să turbure părțile lor delicate sau bolnave, cu sarcasme sau sfaturi brutale; îi înfășurà într'o bunătate de confeso carer înțelege totul și încearcă să tămăduiască sau să mângâe.

Emil îi plăcù.

Grigore Priboiu ascultase în mai multe rânduri mărturisirile de iubire pe cari i le făcuse prietenul său. Emil nu-i ascunsese nimic, îi repetase toate stările sufletești prin care trecuse, cu luciditatea unui maniac, care nu mai poate simți de cât propria lui durere. In toate cuvintele lui nu-i scăpase nici un cuvânt de revoltă, nici de invinuirele asupra eternei lui iubite, — nimic de cât spovedania dureroasă asupra farmecului ei de femee, care-l urmăreà vecinic și de a cărui lipsă viața lui devenise zadarnică și tristă.

Erà într'o noapte de iarnă. Cei doui prieteni se aflau în camera lui Emil. Focul ardeà liniștit în sobă, iar pe stradă crivățul alungà fulgii de ninsoare într'o goană să albatecă.

Priboiu preparase ceaiul și turnase în pahare băutura aromatică, bună pentru vegheri și taine. Emil ascultà vântul.

După ce 'și aprinse țigara. Priboiu se simți dispus pentru o convorbire lungă. Se uità în ochii prietenului său și ghicindu-i gândul, îl întrebă cu o blândețe șfioasă:

— Ia ascultă... dacă te-ar iubì altă femee, ai uità pe cea dintâiu?

Emil tresări.

— Nici odată! Dar la ce mă întrebi?

— Cum? numai ca singură te-ar puteà face fericit?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ea ar fi luminat toată viața mea cu idealuri mari, cu devotamente, cu sacrificii !... Aș fi fost un om.

Priboiu sorbi din ceaiu, apoi iar întrebă :

— Crezi că ea te-a iubit ?

— Aș puteà să mă îndoesc când am avut'o în brațele mele, nebună de fericire?

Celalt surâse :

— Poate a fost un capriciu... O slăbiciune de femee...

«Ați cântat amândoi un *duo* de voluptate, un cântec de tinereță, — atâta tot. Ea erà liberă, frumoasă ; tu erai inteligent, plăcut... Așà sunt toate amorurile : idile de Maiu, scrise în puține strofe.

Emil se uità adânc în ochii amicului său, apoi rosti rar, după o pauză :

— Tu n'ai iubit, Grigore.

— De sigur, n'am iubit ca tine, răspunse Priboiu — dar am iubit, — și cred să mai iubesc... În iubire nu sunt un idealist, nu mă exaltez, nu înfrumusețez nimic. Decepțiunile vin tocmai din desacordul dintre idealizare și realitate. Oamenii cari n'au avut nici odată iluzii, sunt adevărații fericiți.

Primul strat de cenușe începeà să acopere jăratecul din sobă. Vântul treceà câte odată pe lângă fereastră, isbind zăpada de geamuri.

Priboiu își umplù încă un pahar de ceaiu, apoi urmă :

— De altfel eu cred că îndrăgostiții de felul tău sunt, în fond, niște maniaci egoiști : ei nu se preocupă decât de fericirea lor. A alergà în viață după fericire este o nebunie, dacă nu o absurditate : viața, așà cum e, nu pare a fi fost făcută pentru fericire. Omul ar trebui să se ocupe de a face cât mai puțin rău în jurul lui. Să presupunem că acea femee ar fi fost a ta... Ce erà să devii ? Un simplu fericit!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Iubirea n'are alt scop decât fericirea. Zadarnic risipești paradoxele tale, dragă Priboiu; simțirea unui om care iubește sincer și adânc nu se apreciază ca o temă de școlar,—ea trebue să fie înțeleasă. Pricep și eu, cași tine, că e păcat să duc viața în tristețe și fără încredere în nimic, dar în mine voința, caracterul, s'au distrus. Condițiunea lor de a fi funcționat cu energie ar fi hotărât-o numai iubirea ei. În mine n'a mai rămas de cât puterea de a suferi.

Tăcură amândoi. Ceasul din perete bătù zece ore.

Priboiu întrerupse liniștea:

— Ce înțeleaptă a fost natura că n'a populat lumea cu simțitori ca tine! .. Cei simpli iubesc mai instinctiv. In fond ei ghicesc că amorul e mai mult scop al ei. Noi, civilizații, am căutat să-l idealizăm. Sănătate, vigoare, onestitate, iată ce ași dori să aibă mai mult îndrăgostiții, în amor, de cât poezie și idealizm, cari sunt mai totdeauna false.

Emil păreà că nu mai ascultă. Rămâsese cu ochii pe cenușa din sobă, de sub care carbunii răspândeau o dogoare slabă. Cuvintele amicului său cădeau peste simțirea lui ca niște lovituri brutale. Se gândi că durerea lui poate e aiurare a imaginațiunei, o nebunie, dacă pare neînțeleasă chiar prietenului său.

Și ca un nebun, care într'o clipă de luciditate își dă seamă de întunerecul minții rătăcite, Emil își văzù clar ruina sufletului său: voința sfărâmată, iluziile risipite, peste care planà amurgul unui scepticism amar....

Pleoapele lui se mișcară nervos de câtevà ori ca și cum s'ar fi silit să oprească revărsarea unui potop de lacrimi.

Lui Priboiu îi părù rău de cuvintele vehemente pe cari le rostise, se apropie de amicul său și strângându-i mâna, îi zise cu glasul blajin, cu care se dojenesc copiii:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Auzi D-ta, farmec de femee!... Dar despre lucrurile astea se vorbeşte numai în roman!... A!.. nu te mai las; — de mâine mă fac educatorul D-tale sufletesc. Ne vom aşeză pe lucru şi pe traiu!.. Ce dracu!... Lumea e plină de femei frumoase!..

Cuvintele acestea vesele, deşteptară pe Emil din tristeţea nemărginită ce-l copleşise deodată. Părù că se însenineazâ şi întrebă pe Priboiu:

— Tu-mi ceri să mă obicinuesc cu vieaţa aşà cum e?

— Fireşte. Eroii adevăraţi, îndură vieaţa aşa cum e: numai laşii se plâng de ea. Pe Werther îl compătimesc, dar nu-l admir.

— Dar ca Werther sunt mulţi... şopti Emil.

— Atât mai rău! Oamenii de felul tău, cari idealizează prea mult vieaţa, după puterea lor de a simţi şi de a visà, nu vor fi niciodată fericiţi, în înţelesul relativ al cuvântului. Ei îşi deprind sensibilitatea şi imaginaţiunea cu'n fel de *toaletă idealistă*, care corespunde puţin sau de loc, cu traiul real. Căci iluziile mele sunt în mod inconştient, vrăjmaşele iluziilor tale, — dacă şi tu şi eu căutăm să ne educăm *eul* nostru cu'n fel deosebit de a fi. Asta s'ar puteà numi anarhismul *eurilor*.

Emil căzù din nou pe gânduri, în vreme ce Priboiu urmă cu acelaş ton:

— Mulţimea nu se preocupă niciodată de această deprindere rafinată şi artificială a simţirii. Ea nu caută decât a-şi mulţumi nevoile trebuincioase pentru susţinerea traiului, — restul îi e indiferent sau neînţeles. De aceea mulţimile sunt totdeauna mai înţelepte şi mai energice, decât indivizii.

Apoi după o pauză scurtă:

— Ştiu că voi voiţi să dispreţuiţi mulţimea. Ar trebui însă să vă coboràţi într'însa pentru a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

vă tămădui de toate neroziile voastre...

Urmă o tăcere lungă, în care timp fiecare se gândeà la cuvintele celuilalt. Odaia începeà să se răcească, în sobă rămăsese numai cenuşe.

Priboiu se uità la ceas; erau două. Se sculà să plece. Emil voià cu ori ce chip să mai rămâie; se simţeà neliniştit, n'aveà somn, şi ar fi fost urât să-l lase singur. Dar prietenul său ştià că tocmai discuţia asta pe care el o deschisese înadins, îl enervà mai rău; lăsat în pacea propriilor lui visuri, crà mai nimerit. Îi strânse mâna şi ieşi.

Emil îşi rezemă fruntea în mâini, ca un om care ar voi să măsoare adâncul unei dureri nestrăbătute. Peste tăcerea sufletului său, unde se închisese deapururi imaginea sfântă a iubitei lui, se strecurau iluziile lui moarte, ca nişte foi veştede pe un mormânt uitat. Inima lui se închideà pentru totdeauna la orice altă tresărire a vieţii. Se stingeà încet, ca un cântec pe sfârşite, şi câte odată i se părea că aude cele din urmă accente în sunetul vântului de afară.

Stătù mult timp nemişcat, absorbit în sine însuşi, ca într'o depărtare dincolo de lume. Spiritul său, în loc de a cădeà obosit sub apăsarea melancoliei, vegheà neîntrerupt. La lumina lui, Emil străbătù întreaga perspectivă a viitorului său. Bruma unei tristeţe nesfârşite acopereà *zilele de mâine*, — o tristeţe monotonă, înăbuşitoare, ca strâmtoarea dintre zidurile unei închisori. Abuzul visurilor, educând sensibilitatea lui într'un sens bolnăvicios; lipsa unei iubite, care singură ar fi dat vieţii sale altă pornire, — trebuiau să-l readucă la această trică şi neputinţă de a *trăi*.

A doua zi de dimineaţă, Grigore Priboiu urcà scara ce conduceà la etajul al II-lea, unde se află camera lui Emil. Pe figura lui se vedeà o expre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

sie de îngrijorare și nerăbdare. Bătu în ușă. Glasul stins al lui Emil, par'că ar fi fost obosit, întrebă:

— Cine-i?

— Eu... Priboiu...

— Intră.

Priboiu căută să aibă un aer vesel.

— A... care va să zică, nu te-ai sinucis?... Bravo! Primește felicitările mele!... — și i strânse mâna.

Emil se află la masă. Ne putând dormi, analizându-și mereu propria'i stare sufletească cu aceiași stăruință de maniac, ochii lui căzură pe un volum pe care erà scris: *Les vaines tendresses*. Își aduse aminte că poetul — Sully Prudhomme — descriă în versuri suspinătoare, idealul de femee, potrivit naturilor delicate și maladive ale visătorilor și sensibililor de felul său.

Volumul erà deschis la versurile:

Il leur faut une amie à s'attendrir facile,
Souple à leurs vains soupirs comme aux vents le roseau
Dont le cœur leur soit un asile
Et les bras un berceau,
Douce, infiniment douce, indulgente aux chimères
Inépuisable en soins calmants ou réchauffants,
Soins muets comme en ont les mères,
Car ce sont des enfants.
Il leur faut pour témoin, dans les heures d'étude,
Une âme qu'autour d'eux ils sentent se poser.
Il leur faut une solitude
Ou voltige un baiser!)

---

1) Lor le trebue-o amică lesne de înduioșat,
Mlădioasă la zadarnicile lor suspine ca trestia la vânturi.
A cărei inimă să fie un adăpost
Și brațele un leagăn,
Dulce, dulce de tot, îndulgentă la himere.
Nesecată'n îngrijiri potolitoare sau încălzitoare,
Îngrijiri mute, cum au mamele.
Căci ei sunt copii.
Lor le trebue ca martor, în orele de studiu,
Un suflet pe care să'l simtă plutind în jurul lor.
Lor le trebue o singurătate.
Unde să zboare-o sărutare.

Trad. I. S.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

Când Priboiu, cu mișcările lui sglobii, se duse să ridice transparentul dela fereastră, lăsând să intre în odae lumina searbădă a dimineței, Emil, sub repetatul farmec al acestor visuri, se simți mai abătut, mai slab, și o milă lașă de sine însu-și îi curmă orice putere de a-și înăbuși suspinele.

Pe stradă ningea liniștit; crivățul încetase. In odae era frig.

Priboiu se apropie de amicul său; acesta își acoperise fața în mâini și plângea, cu o abundență nesfârșită de lacrimi, — un plâns cald și liniștit, prin care sufletul lui se despovărà de durerile lui, reținute prea mult în tăcere. Priboiu se uită lung la el, îl judecă, îl simți, își aprinse apoi o țigară și se așeză încet pe un scaun. Cu spiritul lui fin, el își dădù seama că asemenea crize omenești la unii se prefac în opere de artă, la alții în momente de crime, la alții în lacrimi... Cele mai bune sunt de sigur lacrimile: — ele, adese ori, tămăduesc. Plânsul acesta poate va aduce în mintea lui Emil o înseninare, îl va face să înțeleagă, că e absurd să se generalizeze sensul vieții după o decepție de iubire, să rămâie pentru totdeauna dezarmat în fața viitorului. Dar pe când își țesea șirul acesta de cugetări, ochii lui se umbriseră de o ironie ciudată, și risipind un nor de fum, rosti cu glas pe jumătate răutăcios:

— O femeile! femeile!... Dacă ar înțelege tinerii că tocmai ele sunt mai puțin vrednice de... ideal.

IX

Se'ntorceau rândunelele. Primăvara se arătà de timpuriu, senină și caldă. In sufletele acelor oameni cari trecuseră prin iarnă singuratici și triști,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ea încuibă alte iluzii, alte încrederi, — cari în fond, erau tot cele vechi.

Emil Corbescu își luase concediu pentru două săptămâni și venise în orașul său natal. Soarele de Aprilie și revederea odăii lui, aveau poate să'l tămăduiască puțin.

Dar întâmplarea e ciudată! Omul se obicinuește, mai greu sau mai ușor, cu acea parte a soartei, pe care i-au creiat-o împrejurările grele. El se învoiește cu sine însu-și a îndură partea lui de suferință pământească, găsind zadarnic a se revoltă sau a plânge.

Singura lui temere este numai de a'și păstră aceiași durere, fără a mai da prilej și altora să'l lovească.

Întâmplarea zâmbește în umbră, și într'o zi sfarmă, pe neașteptate, această logică slabă a suferinței.

Emil ce credeă departe de toate, — când, două zile după sosirea lui, Vasile Cerbureanu, întâlnindu-l pe stradă, îi spuse:

— Dar în ce planetă trăiești omule?... Nu mai știm nimic despre D-ta.?. Ne-ai uitat, nu mai ții la noi... Știi, ai merită o dojană aspră. Dar asta va fi treaba Mariei... Apropo: Maria și Mișu sunt aici. Vor sta o săptămână în orașul nostru... Vino diseară la noi. Vino diseară la noi; avem serată intimă...

Emil nu putù să scape până nu'i făgăduì că va veni. Puteà el să prevadă urmările acelei hotărîri, într'un moment atât de surprinzător? Ca totdeauna, își curmă voința, fără să știe cum, din slăbiciune.

Când fù singur, îi părù rău că făgăduise așa de pripit, dar mai pe urmă simți un fel de neastâmpăr, de bucurie și de tristețe, cc nu erà altceva decât începutul emoțiunii de a revedeà pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

femeia, care rămăsese în sufletul lui ca cea mai sfântă imagine iubită.

S'o revadă, să'i vorbească, după atâţia ani? Eră o fericire? Eră o durere?... Nu şi-o puteă spune.

Salonul lui Vasile Cerbureanu eră plin de lume. Ferestrele fuseseră deschise spre grădină, lăsând să intre în lăuntru mirosul primăvăratec al mugurilor. Iluminaţia eră strălucitoare.

Invitaţii râdeau, vorbeau, fără ceremonie, într'o familiaritate veselă şi sgomotoasă. Făceau toţi parte din aceiaşi clasă socială şi se cunoşteau de aproape: mulţi se înrudeau.

Tinerii începeau a introduce în obiceiul lor *flirtul*,—puţin stângaciu, mai rezervat, dar totuşi, tinzând a luă un caracter parizian.

Câţiva militari, primarul oraşului, doi-trei negustori bogaţi, se retraseseră într'o odae şi jucau cărţi.

Emil sosise cam târziu. Desigur avusese oarecari ezitări. Cerbureanu îl întâmpinase în uşa antreului, îl luase de braţ şi'l dusese înaintea Mariei, care eră gata să înceapă la clavir un vals.

— Iţi prezint pe D-nu Emil Corbescu, care se întoarce deia planeta Marte, — şi Cerbureanu însoţi aceste cuvinte de un râs uşor.

Maria îi întinse mâna; Emil i-o sărută.

— In adevăr, e atâta vreme, de când nu v'am văzut, zise ea; în Bucureşti, n'aţi mai fost niciodată?

— Nici odată, Doamnă, răspunse Emil.

— Sunteţi profesor în oraşul S.?

— Da, doamnă.

Ea îl privi în ochi cu răceală. Emil păstră un aer sfios şi trist.

Mişu Dorescu se apropiă de ei, şi luând de braţ pa Emil, îl conduse într'un colţ al salonului arătându-i o adevărată plăcere că'l revedeă.

Maria începù valsul; un sublocotenent de cavalerie se apropiă să'i întoarcă paginile notelor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Perechile pentru dans se formară.

Mişu Dorescu amînteà lui Emil favorurile mari, pe cari totdeauna le obţinuse dela miniştri, situaţia lui însemnată în parlament, şi'l asigură despre putinţa permutării lui la un liceu din Bucureşti. Emil ascultă distrat.

După vorbele banale şi reci schimbate între el şi Maria, simţirea, gândurile lui încremeniseră. Senzaţiunea asta ciudată n'ar fi prevăzut-o niciodată.

Cine schimbase pe acea femee? Timpul? bărbatul ei? alt mediu social? Acum părea fericită, veselă, mulţumită în lumea în care trăià. Trecutul se ştersese, sufletul ei se schimbase, — deşi noi avem iluzie că rămânem totdeauna aceiaşi. Ea se învoise cu ceiace poate da viaţa; plăceri trecătoare, varietăţi şi uitare; primise morala datoriei conjugale, — aşa cum o înţelege lumea, îşi ucisese visurile şi nebunia de a cere vieţei realizarea lor.

Dar iubirea?... O pagină foarte veche, recitată poate în tăcerea sufletului ei, dar niciodată reîncepută, — căci niciodată nu se mai poate reîncepe.

Emil înţelegeà această filosofie simplă, simţind-o, în acelaş timp, străină lui.

A doua zi scrise lui Grigore Priboiu următoarea scrisoare:

«Iubitul meu amic,

«Speram să şed aici mai mult, dar voiu plecà mâine.

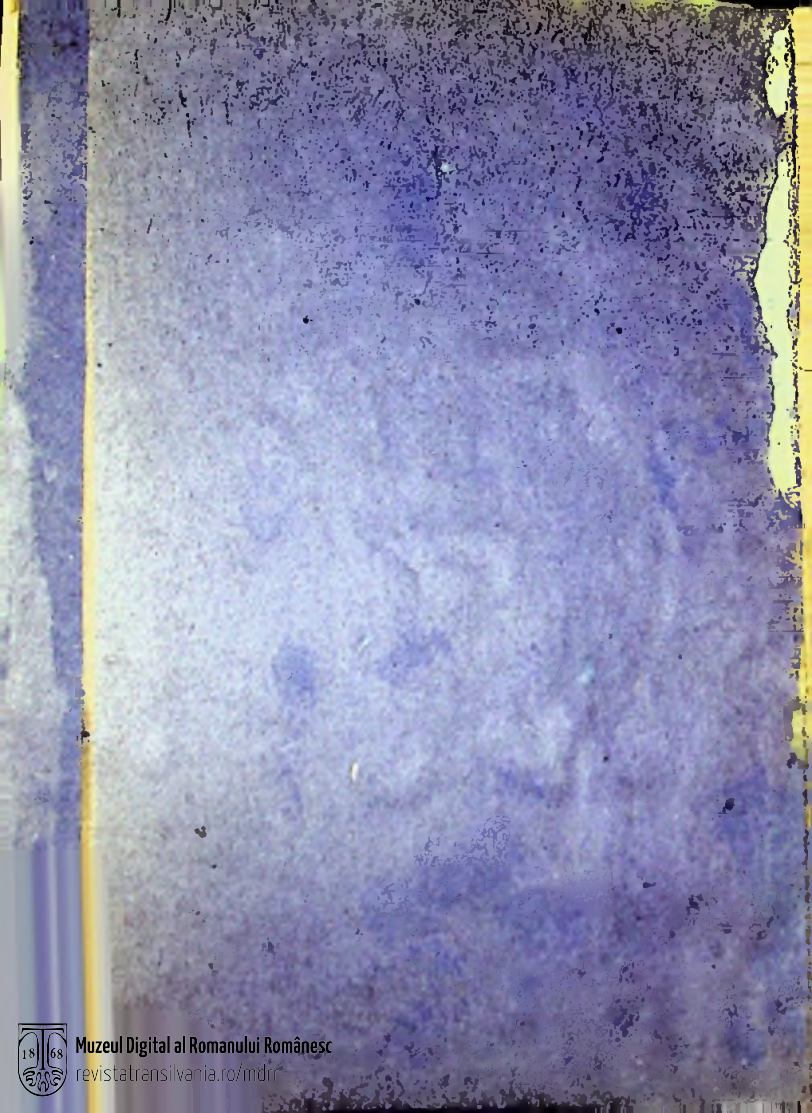
«Am revăzut-o!... Erà alta, — *cealaltă* nu mai există...»

Reichenhall—Villa Rheyer.

Iunie—Iulie, 1894.

— F I N E —

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr


Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr